

JAAARVERSLAG

2018

**COLLEGE VAN TOEZICHT OP DE
BEDRIJFSREVISOREN**

Verantwoordelijk uitgever

Bénédicte Vessié, Congresstraat 12-14, 1000 Brussel

JAARVERSLAG 2018

Woord van de voorzitter	5
Cijfermatig overzicht van de sector in 2018	10
Institutioneel kader	14
Organisatie van kwaliteitscontroles	20
Opening en behandeling van toezichtdossiers	44
Andere werkzaamheden van het College	48
Nieuwe evoluties en uitdagingen	56
Lijst van afkortingen	60

WOORD VAN DE VOORZITTER

Geachte lezer,

In dit jaarverslag brengt het College van toezicht op de bedrijfsrevisoren (hierna 'College') verslag uit over zijn activiteiten in 2018.

Het College werd opgericht krachtens de wet van 7 december 2016 tot organisatie van het beroep van en het publiek toezicht op de bedrijfsrevisoren (hierna 'wet van 7 december 2016'). Deze wet trad in werking op 31 december 2016.

De wettelijke opdracht van het College bestaat erin toezicht te houden op de kwaliteitscontrolesystemen van de bedrijfsrevisoren en bedrijfsrevisorenkantoren en op de naleving door deze personen van het wettelijk en normatief kader. Het College houdt tevens toezicht op de bevoegdheden die de wet aan het Instituut van de Bedrijfsrevisoren (hierna 'IBR') heeft gedelegeerd. Het gaat onder meer om de toekenning van de hoedanigheid van bedrijfsrevisor, de inschrijving van de bedrijfsrevisoren, het bijhouden van het openbaar register en de organisatie van de permanente vorming van de bedrijfsrevisoren.

2018 was het tweede werkingsjaar van het College. In 2017 heeft het College zich in belangrijke mate toegelegd op de uitbouw van de governance en de ontwikkeling van een toezichtmethodologie. Hierdoor kon het College zich in 2018 concentreren op kwaliteitscontroles. Deze controles vonden plaats bij de bedrijfsrevisoren en de bedrijfsrevisorenkantoren die commissarismandaten uitoefenen, zowel bij de organisaties van openbaar belang (hierna 'OOB') als bij de andere organisaties en ondernemingen (hierna 'niet-OOB's').

Het College kan diverse maatregelen nemen om tekortkomingen te sanctioneren op het wetgevende en normatieve kader waarop het toeziet. Het College kan preventief optreden door erop aan te sturen dat de bedrijfsrevisor zijn werkwijze binnen een formeel opgelegde termijn aanpast aan de heersende normen en regelgeving. Als dat geen passend resultaat oplevert, kan het College overgaan tot meer ingrijpende maatregelen zoals het schorsen van de betrokken bedrijfsrevisor. Zoals uit dit jaarverslag blijkt, heeft het College deze laatste maatregel in 2018 voor enkele dossiers ook effectief toegepast.

Het College heeft in de loop van 2018 zoveel mogelijk de voorkeur gegeven aan deze preventieve aanpak. Het belang van de gebruiker van de jaarrekening stond hierbij voorop. Hij moet immers kunnen rekenen op betrouwbare financiële informatie.

Het preventief optreden is erop gericht onregelmatigheden te herstellen. Dit jaarverslag stelt de resultaten van de uitgevoerde kwaliteitscontroles voor en de concrete maatregelen die het College daarbij heeft genomen.

Naar aanleiding van de analyse van de resultaten van de kwaliteitscontroles heeft het College in 2018 geregeld standpunten ingenomen over de wijze waarop een norm of een wettelijke bepaling in de praktijk geïnterpreteerd of toegepast moet worden. Het College vindt het belangrijk deze standpunten te publiceren om duidelijkheid te verstrekken over zijn verwachtingen hierover. Op deze manier draagt het College bij tot de voorspelbaarheid van zijn toezicht. Daartoe werd een aparte rubriek gelanceerd op de website van het College.

Het College is belast met het toezicht op de naleving van de witwasreglementering door de bedrijfsrevisoren. Dit jaarverslag gaat in op de inspanningen die het College heeft ondernomen om hiervoor een passend risicogestuurd voorkomingsbeleid uit te werken. Om het toezichtbeleid concreet gestalte te kunnen geven, vroeg het College in 2018 via een survey informatie op aan de bedrijfsrevisoren. Deze informatie helpt de controles af te stemmen op de daadwerkelijke witwasrisico's voor de sector.

Een ander belangrijk aandachtspunt voor het College in 2018 betrof de relaties tussen de auditcomités van OOB's en hun commissarissen. Het auditcomité heeft niet enkel een belangrijke rol te vervullen bij de benoeming van de commissaris; het moet tevens waken over diens onafhankelijkheid. Het auditcomité moet een permanente dialoog voeren met de commissaris om zich op passende wijze te informeren over zijn bevindingen. Vervolgens kan het binnen de raad van bestuur de nodige gevolgen hieraan geven. Het College heeft de opdracht om de werking van deze auditcomités te monitoren.

In het kader van deze opdracht werd dan ook beslist om in samenwerking met de Europese toezichthouder, het Comité van Europese auditorstoezichthouders (*Committee of European Audit Oversight Bodies*, hierna 'CEAOB'), aan de auditcomités een vragenlijst over te maken. Deze vragenlijst beoogt een beter inzicht te krijgen in de concrete werking en de organisatie van de auditcomités. Naast het versturen en verwerken van deze vragenlijst werd tevens beslist om samen met de beroepsverenigingen een studiedag te organiseren bestemd voor de auditcomités. Daarbij werden meer in het bijzonder de regelgeving en de rol van het College toegelicht.

Net zoals in het voorgaande jaar hechtte het College in 2018 veel belang aan het tot stand brengen en het onderhouden van de dialoog met de sector en de organisaties binnen het institutionele kader van het College. Zo werd in 2018 een protocol gesloten met het IBR. Daarin werden de modaliteiten geconcretiseerd van het toezicht van het College op de taken die aan het IBR werden gedelegeerd en werden afspraken gemaakt met betrekking tot de uitwisseling van informatie tussen beide instellingen. Ook de dialoog tussen het College en de Hoge Raad voor de Economische Beroepen (hierna 'HREB') werd verder uitgebouwd via diverse formele en informele overlegmomenten. Om ook de grensoverschrijdende activiteiten van bedrijfsrevisoren(kantoren) doeltreffend te kunnen opvolgen, werd ook constructief overleg gepleegd met de toezichthouders van de buurlanden.

De wet van 7 december 2016 heeft, in navolging van de Europese regels, strengere regels ingevoerd met betrekking tot de onafhankelijkheidsvereisten bij de wettelijke controle van OOB's. Zo mogen de controlerende bedrijfsrevisor en het netwerk waarvan hij deel uitmaakt, geen niet-controlediensten leveren aan de betrokken onderneming, de dochteronderneming, de moederonderneming of de ondernemingen waarover zij de controle heeft binnen de Europese Unie. Verder verplichten de onafhankelijkheidsregels dat het commissarismandaat in principe beperkt wordt tot negen jaar.

Het College heeft in 2018 kunnen vaststellen dat de combinatie van deze onafhankelijkheidsbepalingen een impact kan hebben op de markt van controlemandaten bij OOB's. Zo is het voor sommige bedrijfsrevisorenkantoren rendabeler om zich toe te leggen op niet-controlediensten waardoor deze niet in aanmerking komen voor een commissarismandaat bij de onderneming of de groep waarbij deze niet-controlediensten worden geleverd. Verder gebeurt het dat, wegens het verrichten van sommige niet-controlediensten binnen het internationale netwerk van het kantoor ten aanzien van een onderneming in een andere lidstaat van de EU, de Belgische bedrijfsrevisor niet langer in aanmerking komt voor een controleopdracht bij een onderneming van de betrokken groep.

Dit heeft tot gevolg dat een OOB die deel uitmaakt van een grotere internationale groep moeilijkheden kan ondervinden om een bedrijfsrevisor te vinden die beantwoordt aan alle onafhankelijkheidsvereisten.

Door de verplichte externe rotatie van bedrijfsrevisoren zal de komende jaren duidelijker worden welke effecten deze onafhankelijkheidsregels zullen hebben op de concentratie van de markt. Het College gaat deze evolutie ook in 2019 van nabij opvolgen.

Na twee jaar aanwezigheid op het terrein hoopt het College het vertrouwen van de sector te hebben versterkt in zijn methodologie en beleid. Het College staat voor een professionalisering van het beroep van bedrijfsrevisor, ongeacht de omvang van het kantoor of van de gecontroleerde organisaties of ondernemingen. Het College is daarbij van mening dat dit een proportionele toezichtbenadering van de sector niet in de weg staat. Dankzij deze verdere professionalisering zal de bedrijfsrevisor beter gewapend zijn om in een snel wijzigende omgeving zijn wettelijke opdracht op een onafhankelijke en kwalitatieve wijze te blijven verzekeren. Hij zal ook voor het nodige vertrouwen kunnen zorgen in de financiële rapporteringen van onze Belgische ondernemingen.

8

Ik wens iedereen die in 2018 heeft bijgedragen aan een positieve en constructieve (samen)werking te bedanken voor de gerealiseerde inspanningen.

Ik wens u een interessante en aangename lectuur.

Bénédicte VESSIÉ
Voorzitter

CIJFERMATIG OVERZICHT VAN DE SECTOR IN 2018

CIJFERMATIG OVERZICHT VAN DE SECTOR IN 2018

Disclaimer: De gegevens komen voort uit de rapportering van de bedrijfsrevisoren (*Auditors Annual Cartography*). Hun juistheid en hun volledigheid kunnen daardoor niet verzekerd worden.

	OOB				Niet-OOB				Totaal	
	2017	2018	2017	2018	2017	2018	2017	2018	2017	2018
Aantal bedrijfsrevisoren (VTE)	431,08	424,08	575,87	600,69	1.006,95	1.024,77				
Aantal personeelsleden (VTE)	2.693,33	2.570,94	1.181,16	1.224,17	3.874,49	3.795,11				
Aantal bedrijfsrevisoren met handtekeningsbevoegdheid (VTE)	292,76	296,02	505,03	526,00	797,79	822,02				
Totaal van alle inkomsten	475.258.426,70	450.902.024,12	149.343.750,82	141.804.126,00	624.602.177,52	592.706.150,12				
Aantal permanente wettelijke opdrachten	15.731,00	16.248,00	11.677,00	11.757,00	27.408,00	28.005,00				
Inkomsten permanente wettelijke opdrachten ¹	276.154.705,36	273.295.801,87	70.018.059,98	70.621.681,16	346.172.765,34	343.917.483,03				
Permanente wettelijke opdrachten t.o.v. totale inkomsten (%)	58%	61%	47%	50%	55%	58%				
Inkomsten andere wettelijke opdrachten ²	15.570.610,60	29.673.092,16	15.494.035,58	16.354.713,34	31.064.646,18	46.027.805,50				
Andere wettelijke opdrachten t.o.v. totale inkomsten (%)	3%	7%	10%	12%	5%	8%				
Inkomsten andere revisorale opdrachten m.b.t. financiële informatie ³	56.255.606,86	65.002.929,92	12.645.245,85	12.551.637,26	68.900.852,71	77.554.567,18				
Andere revisorale opdrachten m.b.t. financiële informatie t.o.v. totale inkomsten (%)	12%	14%	8%	9%	11%	13%				
Inkomsten revisorale opdrachten uitgevoerd voor andere bedrijfsrevisoren ⁴	275.818,55	1.633.213,11	11.075.934,42	4.520.558,12	11.351.752,97	6.153.771,23				
Revisorale opdrachten uitgevoerd voor andere bedrijfsrevisoren t.o.v. totale inkomsten (%)	0%	0%	7%	3%	2%	1%				
Inkomsten niet-revisorale opdrachten ⁵	127.001.685,33	81.296.987,06	40.110.474,99	37.755.536,12	167.112.160,32	119.052.523,18				
Niet-revisorale opdrachten t.o.v. totale inkomsten (%)	27%	18%	27%	27%	27%	20%				
Aantal OOB-opdrachten	291,00	309,00			291,00	309,00				
Inkomsten OOB-opdrachten	50.124.963,08	44.939.389,94			50.124.963,08	44.939.389,94				
OOB-opdrachten t.o.v. totale inkomsten (%)	11%	10%			8%	8%				

Tabel 1: Statistieken OOB en Niet-OOB.

¹ Hier worden de wettelijke controleopdrachten van de jaarrekening geïsoleerd, inclusief de audit van de consolidatiebundel, het afleveren van een comfort letter, het afleveren van een verslag in het kader van een prospectus, de uitvoering van een audit of een tussentijds nazicht en de andere opdrachten die in het natuurlijk verloop van de opdracht.

² Hier worden de andere gerichte opdrachten als vermeld in het Wetboek van Venootschappen geïsoleerd waarmee de bedrijfsrevisoren kunnen worden belast (inbreng in natura, quasi-inbreng, omzetting in een andere rechtsvorm van een vennootschap, fusies en splitsingen, voorstel tot ontbinding van een vennootschap, uitkering van een interimdividend, wijziging van het doel van een vennootschap, uitgifte van aandelen beneden de fractiewaarde, omzetting van obligaties of inschrijving op aandelen).

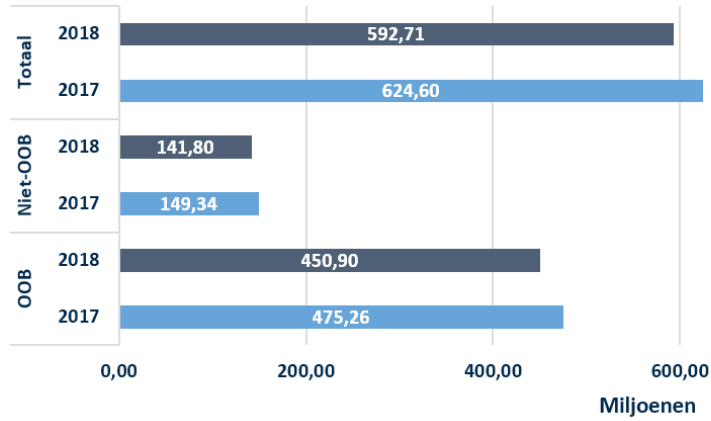
³ Hier worden de opdrachten geïsoleerd die door een bedrijfsrevisor binnen een afgesproken kader worden uitgevoerd, die op een controledossier zijn gebaseerd, die aanleiding geven tot een schriftelijke en deskundige opinie, en die noch onder categorie A, noch onder categorie B kunnen worden ondergebracht.

⁴ Hier worden de revisorale opdrachten geïsoleerd die in onderaanneming worden uitgevoerd voor bedrijfsrevisoren die geen deel uitmaken van het netwerk waartoe de informatieverstrekker, in voorkomend geval, behoort.

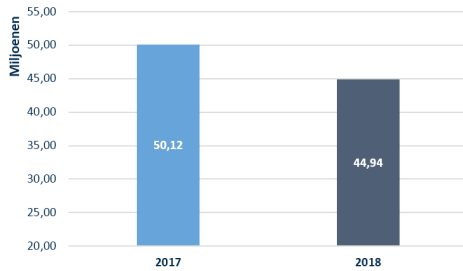
⁵ De niet-revisorale opdrachten moeten worden uitgesplitst in drie categorieën: de opdrachten in verband met de boekhouding van een entiteit, de opdrachten in verband met de verlening van fiscale diensten en de adviesopdrachten en andere beroepsactiviteiten (andere dan gerechtelijke expertises, arbitrages, waardering van ondernemingen, due diligence-opdrachten, new assurance services (websites, milieu, ...)).

Grafieken: OOB-opdrachten en inkomsten

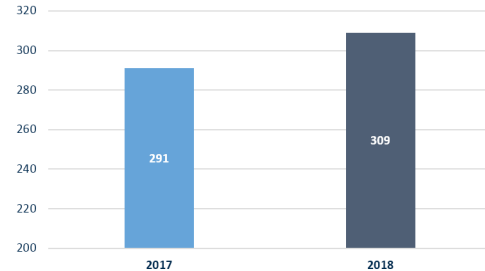
Omzet

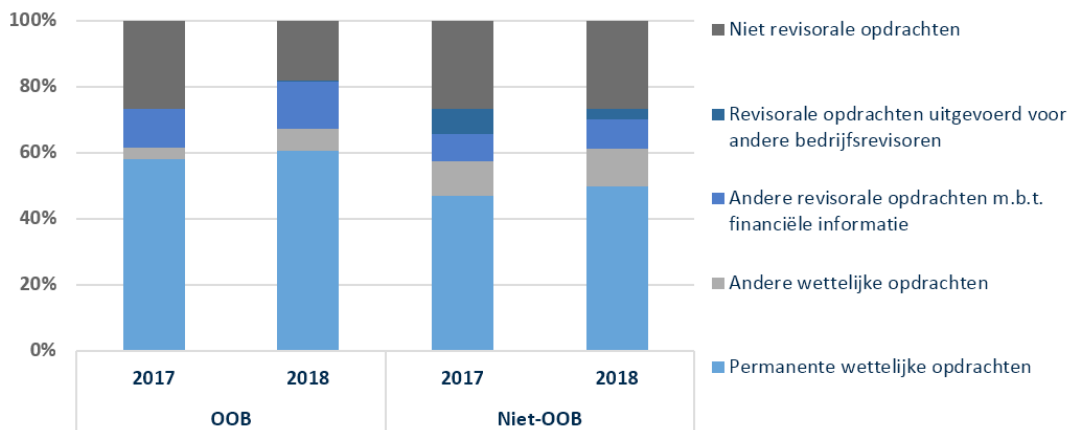
Inkomsten OOB-opdrachten

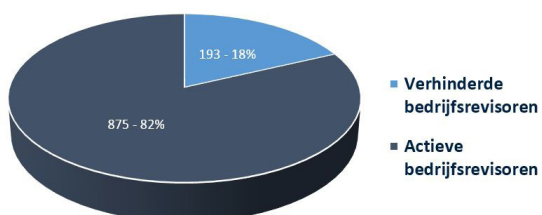
Aantal OOB-opdrachten

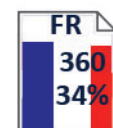
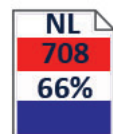
Opdrachten t.o.v. totale inkomsten

Grafieken: bedrijfsrevisoren natuurlijke personen

BEDRIJSREVISOREN NATUURLIJKE PERSONEN

INSTITUTIONEEL KADER

INSTITUTIONEEL KADER

Toezicht op de bedrijfsrevisoren

Organisatie van het College

Beroepsgeheim

Nationale, Europese en internationale samenwerking

Toezicht op de bedrijfsrevisoren

Het College heeft als opdracht toezicht te houden op de naleving door de bedrijfsrevisoren van het toepasselijke wetgevende en reglementaire kader⁶. Het College draagt in het bijzonder de eindverantwoordelijkheid voor:

- het toezicht op de toekenning van de hoedanigheid van bedrijfsrevisor en op de inschrijving, de registratie in, alsook het houden en het bijwerken van het openbaar register;
- het toezicht op de permanente vorming⁷;
- het toezicht op de kwaliteitscontrolesystemen.

Hiertoe beschikt het College over een werkingsbudget. Dit budget maakt deel uit van het budget van de FSMA en wordt gefinancierd door de sector via de bijdragen die het IBR int. Het koninklijk besluit van 25 december 2016 over de maximale begrotingsgrens en over de dekking van de werkingskosten voor het publiek toezicht op de bedrijfsrevisoren voorziet in een maximaal jaarlijks budget van 2,8 miljoen euro. Het IBR betaalt dit bedrag jaarlijks aan de FSMA uit de bijdragen van de leden. De maximale begrotingsgrens wordt jaarlijks verhoogd rekening houdend met indexatie en aanpassingen van de loonbarema's. Voor 2018 bedroeg deze grens 2.906.265 euro.

Zowel het College als diverse organen binnen de FSMA keuren het budget en de uitgaven goed. Het directiecomité van de FSMA en het auditcomité, dat in de schoot van de raad van toezicht van de FSMA is opgericht, spreken hun oordeel uit. Dit gebeurt na de controles die de door de FSMA aangestelde commissaris verricht.

Voor 2018 bedroeg het budget 2.904.025 euro, terwijl de uitgaven per 31 december 2018 werden vastgelegd op 2.229.949 euro. Op basis hiervan werd een overschot weerhouden van 604.076 euro.

Dit bedrag wordt aan de sector teruggestort via het IBR.

⁶ Artikel 32 van de wet van 7 december 2016.

⁷ Hierbij delegeert de wet de volgende taken aan het IBR:

(1) de toekenning en de intrekking van de hoedanigheid van bedrijfsrevisor;

(2) de inschrijving, de registratie in alsook het houden en het bijwerken van het openbaar register;

(3) de organisatie van de permanente vorming.

Organisatie van het College

Het College is samengesteld uit een Comité, een secretaris-generaal en een adjunct-secretaris-generaal.

Het Comité, voorgezeten door Bénédicte Vessié, is het besluitvormingsorgaan van het College en is samengesteld uit zes leden. De Nationale Bank van België (hierna 'NBB') en de FSMA leveren ieder twee vertegenwoordigers in het Comité. Een voormalig bedrijfsrevisor en een deskundige die geen bedrijfsrevisor geweest is, vullen de twee overige plaatsen in.

Het Comité bestaat uit de volgende leden:

Bénédicte Vessié	Gregory Demal	Jean Hilgers
in de hoedanigheid van voormalig bedrijfsrevisor-natuurlijke persoon	lid van het directiecomité van de FSMA	lid van het directiecomité van de NBB
Sadi Podevijn	Greet T'Jonck	Jo Swyngedouw
in de hoedanigheid van deskundige die geen bedrijfsrevisor is geweest	lid van de directie van de FSMA	lid van de directie van de NBB

Tabel 2: De leden van het Comité.

De secretaris-generaal van het College, Hein Lannoy, is belast met de operationele leiding van het College. Hij bereidt de beslissingen van het Comité voor en voert ze uit. De adjunct-secretaris-generaal, Aimery Cleraux, staat de secretaris-generaal bij in de uitoefening van zijn functies.

Foto 1: Gregory Demal - Jo Swyngedouw - Jean Hilgers - Aimery Clerbaux
Hein Lannoy - Greet T'Jonck - Bénédicte Vessié - Sadi Podevijn.

Beroepsgeheim

Het College, de voorzitter en de leden van het Comité, de leden van de sanctiecommissie, en de personeelsleden van de FSMA die bijdragen tot de uitoefening van de opdrachten van het College, zijn gebonden door een strikte geheimhoudingsplicht. Die geheimhoudingsplicht geldt eveneens voor de personen die deze functies in het verleden uitoefenden.

De wet maakt afwijkingen op het beroepsgeheim mogelijk om vertrouwelijke informatie te verstrekken aan de FSMA en aan de NBB. De FSMA en de NBB mogen de aldus verzamelde informatie enkel gebruiken om hun eigen opdrachten uit te voeren op voorwaarde dat het College daarmee instemt.

Een strikte naleving van de regels inzake het beroepsgeheim is van doorslaggevend belang voor de samenwerking tussen het College en de FSMA. Deze regels zijn vervat in de artikelen 44 en 45 van de wet van 7 december 2016, en in artikel 74 en volgende van de wet van 2 augustus 2002⁸. De toepassing van deze bepalingen werd in 2017 grondig onderzocht om de modaliteiten van de uitwisseling van vertrouwelijke gegevens tussen deze twee instanties af te stemmen op de strikte geheimhoudingsplicht. In 2017 werd het protocol dat de betrekkingen tussen de FSMA en het College regelt, uitgewerkt⁹. Dit protocol werd gepubliceerd op de website van het College¹⁰.

Nationale, Europese en internationale samenwerking

Op nationaal vlak was de samenwerking met het IBR een belangrijk aandachtspunt in 2018. Op 12 september 2018 hebben het IBR en het College een protocol ondertekend waarin de modaliteiten van hun samenwerking en informatie-uitwisseling worden vastgesteld. Het protocol handelt grotendeels over de taken die bij wet aan het IBR zijn gedelegeerd, nl. de toekenning en intrekking van de hoedanigheid van bedrijfsrevisor, het houden en bijwerken van het openbaar register, en de organisatie van de permanente vorming. Op die manier hebben beide ondertekenende entiteiten geregeld hoe zij in de praktijk gaan samenwerken bij de toepassing van de wettelijke en reglementaire vereisten met betrekking tot die gedelegeerde opdrachten.

⁸ Wet van 2 augustus 2002 betreffende het toezicht op de financiële sector en de financiële diensten.

⁹ Protocol van 18 oktober 2017 tot regeling van de betrekkingen tussen de FSMA en het College van toezicht op de bedrijfsrevisoren en meer in het bijzonder tot bepaling van de modaliteiten van de administratieve, operationele en logistieke ondersteuning van het College van toezicht op de bedrijfsrevisoren door de FSMA.

¹⁰ www.ctr-csr.be in de rubriek 'Nationale samenwerkingsovereenkomsten met CTR'.

Het protocol bepaalt ook de praktische samenwerkingsmodaliteiten in verband met andere onderwerpen, zoals de door het IBR opgelegde terechthijzingen¹¹ of de toekenning van de titel van erebedrijfsrevisor. Tot slot handelt het protocol voor een groot stuk ook over de verzameling en uitwisseling van gegevens.

Bovendien zijn de NBB en het College gestart met de voorbereiding van een samenwerkingsovereenkomst, die ertoe strekt hun onderlinge samenwerking te vergemakkelijken. Die voorbereidende werkzaamheden zouden in 2019 moeten resulteren in de ondertekening van de overeenkomst door de NBB en het College.

Naast de gedachtewisseling binnen de Raadgevende vergadering voor het publiek toezicht op het beroep van de bedrijfsrevisoren¹² werd er in 2018 ook geregeld overlegd met de HREB. Dit overleg spitste zich toe op de toepassing van het normatief kader en op de kwaliteitscontrolemethodologie en -leidraden die het College ontwikkelde. Het College hecht veel belang aan de samenwerking binnen deze nationale overlegfora om tot een uniforme aanpak in de sector te kunnen komen.

Als Belgische toezichthouder werkt het College vanzelfsprekend niet in een vacuüm. Het College speelt dan ook bewust een actieve rol op internationaal niveau.

Op Europees niveau nam het College in 2018 onder meer deel aan de werkzaamheden van het CEAOB. Daarnaast vond er voor meerdere dossiers bilateraal overleg plaats met de toezichthouders van de buurlanden. Informatie over de toegepaste methodologie werd uitgewisseld tussen het College en andere toezichthouders om te streven naar een uniforme aanpak over de grenzen heen.

Op internationaal niveau verenigt het *International Forum of Independent Audit Regulation* (hierna 'IFIAR') een groot aantal nationale toezichthouders die publiek toezicht houden op de bedrijfsrevisoren. Het College nam in 2018 als lid van IFIAR deel aan de internationale werkzaamheden van dit forum. Ook de Centrale Inspectiedienst van de FSMA, die voor rekening van het College inspecties uitvoert, heeft actief deelgenomen aan de inspectiegerelateerde werkgroep.

In 2018 heeft het College met zijn Amerikaanse evenknie, de *U.S. Public Company Accounting Oversight Board* (hierna 'PCAOB'), een beginselovereenkomst over een ontwerp van *Statement of Protocol on cooperation and the exchange of information related to the oversight of auditors* en een ontwerp van *Data Protection Agreement* gesloten. Voor het *Data Protection Agreement* is toestemming gevraagd aan de Gegevensbeschermingsautoriteit. Pas nadat die toestemming is verleend, kunnen beide ontwerpdocumenten definitief worden goedgekeurd.

¹¹ De terechthijzing die het IBR kan opleggen, onderscheidt zich zowel door haar draagwijdte als door de voorwaarden waaronder zij toegepast moet worden, van de terechthijzing die het College kan opleggen. Een bedrijfsrevisor kan voortaan enkel nog door de Raad van het IBR worden terechthijzingen wanneer hij nalaat om, binnen een door het IBR bepaalde termijn, alle of een deel van de bijdragen te betalen, om de documenten tot vaststelling van de bijdragen voor te leggen, om de inlichtingen of de documenten mee te delen die hij aan het IBR moet meedelen voor de uitvoering van de aan het IBR gedelegeerde taken of om de inlichtingen of de documenten mee te delen die hij aan het IBR moet meedelen wanneer het College de inzameling van die inlichtingen of documenten aan het IBR heeft toevertrouwd.

¹² Artikel 63 van de wet van 7 december 2016.

ORGANISATIE VAN KWALITEITS- CONTROLES

ORGANISATIE VAN KWALITEITS- CONTROLES

Risico- en netwerkbenadering

Methodologische principes

- Proportionaliteitsbeginsel
- Tegensprekelijk debat
- Vrijwaring van de opinie van de bedrijfsrevisor

Kwaliteitscontroles bij de bedrijfsrevisoren die een commissarismandaat uitoefenen bij OOB's

- Toepassingsgebied *ratione personae*
- Toepassingsgebied *ratione materiae*
- Methodologie van het Centraal Inspectieteam
- Verloop van de kwaliteitscontroles
- Statistieken op basis van de kwaliteitscontroles 2018

Kwaliteitscontroles bij de bedrijfsrevisoren die bij geen enkele OOB controle uitvoeren

- Toepassingsgebied *ratione personae*
- Toepassingsgebied *ratione materiae*
- Gebruik van controleleidraden
- Verloop van de kwaliteitcontroles
- Statistieken op basis van de kwaliteitscontroles 2018

De kwaliteitscontroles van de professionele activiteit van de bedrijfsrevisor hebben tot doel:

- na te gaan of de bedrijfsrevisor over een organisatie beschikt die aangepast is aan de aard en de omvang van zijn activiteiten;
- na te gaan of de bedrijfsrevisor zijn activiteiten verricht overeenkomstig de controlenormen en de toepasselijke deontologische regels.

Hiertoe wordt een analyse uitgevoerd van de maatregelen die werden uitgewerkt met betrekking tot het intern kwaliteitscontrolesysteem alsook van de doeltreffendheid van dat intern kwaliteitscontrolesysteem. De kwaliteitsbeoordeling slaat op een selectie van controledossiers en omvat een toetsing van:

- de naleving van de toepasselijke wettelijke, reglementaire en normatieve bepalingen inclusief de naleving van de onafhankelijkheidseisen;
- de kwantiteit en kwaliteit van de ingezette middelen in het kader van het gecontroleerde dossier;
- de door de bedrijfsrevisor in rekening gebrachte honoraria voor controles en de eventuele honoraria voor non-auditdiensten.

In 2018 heeft het College zich gebogen over 103 kwaliteitscontroledossiers. Daarvan hebben 42 betrekking op bedrijfsrevisoren die controles verrichten bij één of meer OOB's; 61 behandelde kwaliteitscontroledossiers betreffen bedrijfsrevisoren die bij geen enkele OOB controle uitvoeren.

Van deze 103 kwaliteitscontroledossiers heeft de overgrote meerderheid (96) betrekking op de kwaliteitscontroles 2017. Zes van de in 2018 behandelde kwaliteitscontroledossiers betreffen kwaliteitscontroles uitgevoerd in 2016 en slechts één dossier betreft een kwaliteitscontrole 2015. Hiermee heeft het College beslissingen genomen in alle dossiers die het van het IBR heeft ontvangen.

Het College heeft een toezichtmethodologie uitgebouwd die steunt op een risico- en netwerkbenadering. Deze aanpak heeft ertoe geleid dat het College in 2018 een uitspraak heeft gedaan over de kwaliteitscontroledossiers zoals weergegeven in de volgende tabel:

Beslissing van het College	Aantal behandelde dossiers
Dossiers die toereikend zijn	8
Dossiers met exclusief aandachtspunten	17
Dossiers met aanbevelingen	47
Dossiers met terechtwijzingen	21
Dossiers met een hersteltermijn	10
Totaal	103

Tabel 3: Beslissingen van het College over de behandelde dossiers in 2018.

Het College kan verscheidene types van maatregelen treffen in eenzelfde dossier. Zo kan een kwaliteitscontroledossier worden afgesloten met bijvoorbeeld drie aandachtspunten, vijf aanbevelingen en een terechtwijzing.

De tabel geeft weer dat acht van de in 2018 behandelde dossiers toereikend bleken. In 17 van de 103 kwaliteitscontroledossiers werden slechts aandachtspunten geformuleerd ten aanzien van de betrokken bedrijfsrevisor of het betrokken bedrijfsrevisorenkantoor. In 47 dossiers heeft het College aanbevelingen geformuleerd en, waar nodig, aandachtspunten.

In 21 dossiers werden terechtwijzingen opgelegd (eventueel in samenhang met aandachtspunten en/of aanbevelingen). In tien dossiers heeft het College een hersteltermijn moeten opleggen. Ten slotte werd er in zes dossiers een voorlopige onthouding van iedere beroepsmatige dienstverlening opgelegd als vervolgmaatregel van een hersteltermijn die werd opgelegd in 2017.

De analyse van de kwaliteitsbeoordeling toont aan dat het College vooral een preventieve benadering volgt. Uit de tabel blijkt immers dat het aantal dossiers waarin het College ten minste één aandachtspunt of aanbeveling formuleert, groter is als het aantal waarin het College ten minste één terechtwijzing of hersteltermijn weerhoudt. Het College wenst op deze manier correctief in te grijpen en de bedrijfsrevisoren aan te sporen hun werkwijze aan te passen conform de geldende normen en regelgeving.

Los van de kwaliteitscontroles voert het College ook onderzoek naar de naleving van de verplichting inzake permanente vorming.

Risico- en netwerkbenadering

Het uitvoeren van een kwaliteitscontrole bij bedrijfsrevisoren, minstens om de zes jaar (of drie jaar voor de bedrijfsrevisoren van OOB's¹³), berust op een risicoanalyse. Het *risk assessment* houdt onder meer rekening met de volgende criteria:

- de cartografie van de sector;
- de eventuele signalen van derden, zoals persartikels, ontvangen klachten en informatie verkregen van andere toezichthouders;
- de resultaten van voorgaande controles.

Het College volgt een netwerkbenadering bij het uitvoeren van de kwaliteitscontroles bij bedrijfsrevisoren van OOB's. Daarbij wordt onder een netwerk de grotere structuur verstaan:

- die op samenwerking is gericht en waartoe een bedrijfsrevisor of een geregistreerd auditkantoor behoort;
- die duidelijk is gericht op winst- of kostendeling, of het delen van gemeenschappelijke eigendom, zeggenschap of bestuur, een gemeenschappelijk beleid en procedures inzake kwaliteitsbeheersing, een gemeenschappelijke bedrijfsstrategie, het gebruik van een gemeenschappelijke merknaam of een aanzienlijk deel van de bedrijfsmiddelen¹⁴.

Wanneer een netwerk over een gemeenschappelijk beleid en procedures beschikt inzake kwaliteitsbeheersing, zal het College de kwaliteitsbeoordeling principieel uitbreiden tot het gehele netwerk. Bestaat er geen gemeenschappelijk beleid of bestaan er geen gemeenschappelijke procedures inzake kwaliteitscontrole, dan wordt ieder bedrijfsrevisorenkantoor dat deel uitmaakt van het netwerk, afzonderlijk aan een kwaliteitscontrole onderworpen.

Dankzij de integratie van de risicobenadering en de netwerkbenadering in zijn toezichtbeleid slaagt het College erin om de kwaliteitscontroles met een maximale efficiëntie uit te voeren.

¹³ OOB's worden in artikel 1:12 van het Wetboek van Vennootschappen en Verenigingen gedefinieerd als de genoteerde vennootschappen, de kredietinstellingen, de verzekerings- of herverzekeringsondernemingen en de vereffeninginstellingen alsook de met vereffeninginstellingen gelijkgestelde instellingen.

¹⁴ Artikel 3:56 van het Wetboek van Vennootschappen en Verenigingen.

Methodologische principes

Bij het uitvoeren van de kwaliteitscontroles besteedt het College veel aandacht aan de eerbiediging van enkele methodologische principes die een uniforme en coherente behandeling van de dossiers nastreven. In wat volgt, wordt slechts een selectie van de belangrijkste principes toegelicht.

Proportionaliteitsbeginsel

De behandeling van de dossiers gebeurt in principe met de toepassing van het proportionaliteitsbeginsel. De methodologie en de kwaliteitsbeoordelingen zijn passend en evenredig ten opzichte van de omvang en de complexiteit van de activiteit van de beoordeelde bedrijfsrevisor. Het College past het proportionaliteitsbeginsel toe zowel bij de beoordeling van de organisatorische vereisten van het bedrijfsrevisorenkantoor als bij de toepassing van de normen en de aanbevelingen op niveau van de gecontroleerde activiteit.

In het kader van het proportionaliteitsbeginsel verwijst het College specifiek voor de *sole practitioner*¹⁵ naar het kwaliteitshandboek van het Informatiecentrum voor het bedrijfsrevisoraat (ICCI). Dit voorbeeldhandboek inzake het intern kwaliteitsbeheersingssysteem vormt een praktische handleiding die de *sole practitioner* kan gebruiken. Deze handleiding moet desgevallend worden aangepast in functie van de aard en de omvang van zijn kantoor.

Het College verwijst in het kader van het proportionaliteitsbeginsel eveneens naar de technische nota van het IBR van 2017 inzake de controleaanpak in niet-complexe entiteiten. Deze nota kan als leidraad worden gebruikt en beoogt een pragmatische en proportionele aanpak van de *International Standards on Auditing* (ISA's) in functie van de omvang en de complexiteit van de gecontroleerde entiteit.

Tegensprekelijk debat

Het College voert bij de uitvoering van zijn wettelijke toezichtfunctie het tegensprekelijk debat. Gedurende de kwaliteitscontroles worden de betrokken bedrijfsrevisoren gehoord over de voorlopige bevindingen. Nadat het inspectieteam of de inspecteur zijn definitieve bevindingen geformaliseerd heeft, worden deze opnieuw aan de betrokken bedrijfsrevisor bezorgd, die de nodige commentaren kan geven. Het tegensprekelijk debat stelt het College in staat een gegrond en nauwkeurig oordeel te vellen over de resultaten van de kwaliteitsbeoordeling en de maatregelen die eventueel vereist zijn.

¹⁵ Een *sole practitioner* is een zelfstandig werkende beroepsbeoefenaar of een bedrijfsrevisorenkantoor waar slechts één bedrijfsrevisor handtekeningsbevoegdheid heeft.

Vrijwaring van de opinie van de bedrijfsrevisor

Bij de behandeling van kwaliteitscontroledossiers wordt de opinie van de bedrijfsrevisor in beginsel gevrijwaard. Het College eerbiedigt immers het oordeel van de bedrijfsrevisor over de jaarrekening, voor zover dit oordeel op correcte wijze tot stand komt en met de nodige argumenten wordt onderbouwd en voor zover de betrokken bedrijfsrevisor alle risico's van materieel belang in rekening heeft gebracht.

Kwaliteitscontroles bij de bedrijfsrevisoren die een commissarismandaat uitoefenen bij OOB's

Toepassingsgebied *ratione personae*

Het College voert minstens om de drie jaar een kwaliteitscontrole uit bij bedrijfsrevisoren die controles verrichten bij één of meer OOB's en die op individuele basis meer dan één criterium overschrijden van artikel 1:26, § 1, van het Wetboek van Vennootschappen en Verenigingen¹⁶.

Om deze controles uit te voeren, stelt het College inspecteurs van de FSMA aan die deel uitmaken van het Centraal Inspectieteam. Er gelden strikte modaliteiten voor de uitwisseling van vertrouwelijke gegevens tussen deze beide instellingen¹⁷. Een specifiek protocol¹⁸ regelt de relatie tussen de FSMA en het College. Dit protocol werd gepubliceerd op de website van het College¹⁹.

Tijdens de inspectiewerkzaamheden vergezellen externe inspecteurs met ruime ervaring de inspecteurs van de FSMA. Ook deze inspecteurs zijn gebonden door de strikte geheimhoudingsplicht. Ze worden aangesteld conform de regels inzake overheidsopdrachten.

¹⁶ Jaargemiddelde van het personeelsbestand: 250; jaaromzet, exclusief belasting over de toegevoegde waarde: 34 miljoen euro en balanstotaal: 17 miljoen euro.

¹⁷ Zie Beroepsgeheim, pagina 18.

¹⁸ Protocol van 18 oktober 2017 tot regeling van de betrekkingen tussen de FSMA en het College van toezicht op de bedrijfsrevisoren en meer in het bijzonder tot bepaling van de modaliteiten van de administratieve, operationele en logistieke ondersteuning van het College van toezicht op de bedrijfsrevisoren door de FSMA.

¹⁹ www.ctr-csr.be in de rubriek 'Nationale samenwerkingsovereenkomsten met CTR'.

Toepassingsgebied *ratione materiae*

De kwaliteitscontroles in 2018 spitsten zich toe op de wijze waarop bedrijfsrevisoren(kantoren) een kwaliteitscontrolesysteem hebben opgezet en de wijze waarop zij toezien op dit kwaliteitscontrolesysteem. Dit kwaliteitscontrolesysteem moet hen immers in staat stellen om zowel de beroepsnormen en het wet- en regelgevend kader na te leven als op passende wijze te rapporteren.

De perimeter van de inspecties bestreek in 2018 meer bepaald volgende twee punten van het kwaliteitscontrolesysteem, zoals vastgelegd in de *International Standard on Quality Control 1* (ISQC 1):

- het uitvoeren van opdrachten en, in het bijzonder, van opdrachtgerichte kwaliteitsbeoordelingen, of *Engagement Quality Control Reviews* (EQCR);
- de *monitoring*²⁰.

Deze perimeter liet eveneens toe te beoordelen of het leidinggevende team in staat is om EQCR- en toezichtprocedures in te voeren die conform zijn aan het reglementaire kader.

Verder werden in de controle ook het transparantieverslag en een aantal afgesloten auditdossiers opgenomen. Deze werden in eerste instantie geanalyseerd met betrekking tot de hierboven besproken thema's. Maar ook andere significante aspecten van de dossiers werden afgetoetst aan de toepasselijke normen.

Methodologie van het Centraal Inspectieteam

De inspecties ter plaatse bij de bedrijfsrevisoren die een commissarismandaat uitoefenen bij een OOB, worden uitgevoerd volgens de methodologie van het Centraal Inspectieteam.

Deze methodologie hanteert twee types van instrumenten:

- de werkprogramma's met betrekking tot de te controleren thema's;
- de interne werkmethode en documentatie.

De werkprogramma's beogen een gestandaardiseerde toezichtbenadering voor de gehele sector. De interne werkmethode beoogt een coherente aanpak tijdens de inspectie zelf.

²⁰ ISQC1.48 bepaalt: 'Het kantoor dient een monitoringproces vast te stellen dat erop gericht is het kantoor een redelijke mate van zekerheid te verschaffen dat de beleidslijnen en procedures met betrekking tot het stelsel van kwaliteitsbeheersing relevant en adequaat zijn en effectief werken. Hierbij

(a) dient het kwaliteitsbeheersingsproces van het kantoor voortdurend te worden overwogen en geëvalueerd en dient tevens cyclisch ten minste één voltooide opdracht per opdrachtspartner te worden geïnspecteerd;

(b) dient de verantwoordelijkheid voor het monitoringproces te worden toegewezen aan een partner of partners of andere personen met voldoende en geschikte ervaring en autoriteit binnen het kantoor om die verantwoordelijkheid te dragen;

(c) dienen degenen die de opdracht op de opdrachtgerichte kwaliteitsbeoordeling uitvoeren niet bij het inspecteren van de opdrachten betrokken zijn.'

Verloop van de kwaliteitscontroles

De inspecteurs van de FSMA documenteren hun inspectiewerkzaamheden op een gestandaardiseerde wijze. Hun bevindingen worden opgemaakt en geformaliseerd. Nadien wordt een interne *closing meeting* gehouden waarbij het inspectieteam, de externe inspecteurs en het secretariaat-generaal van het College aanwezig zijn. De bevindingen en de conclusies van het inspectieteam worden in kaart gebracht. Vervolgens wordt dit document overgemaakt aan het secretariaat-generaal van het College dat zijn analyse kan uitvoeren.

Een belangrijke fase bij kwaliteitscontroles is het tegensprekelijk debat. Het secretariaat-generaal van het College bezorgt de gecontroleerde bedrijfsrevisor en het gecontroleerde bedrijfsrevisorenkantoor een overzicht van de bevindingen met het verzoek om hun bemerkingen te geven. Indien de gecontroleerde dit wenst, kan hij eveneens vragen om gehoord te worden.

Op basis van de eventuele opmerkingen van de gecontroleerde en het ontwerpverslag zal de secretaris-generaal het dossier voorleggen aan het Comité. Het Comité beslist vervolgens volgens de wettelijke besluitvormingsregels²¹.

Statistieken op basis van de kwaliteitscontroles 2018

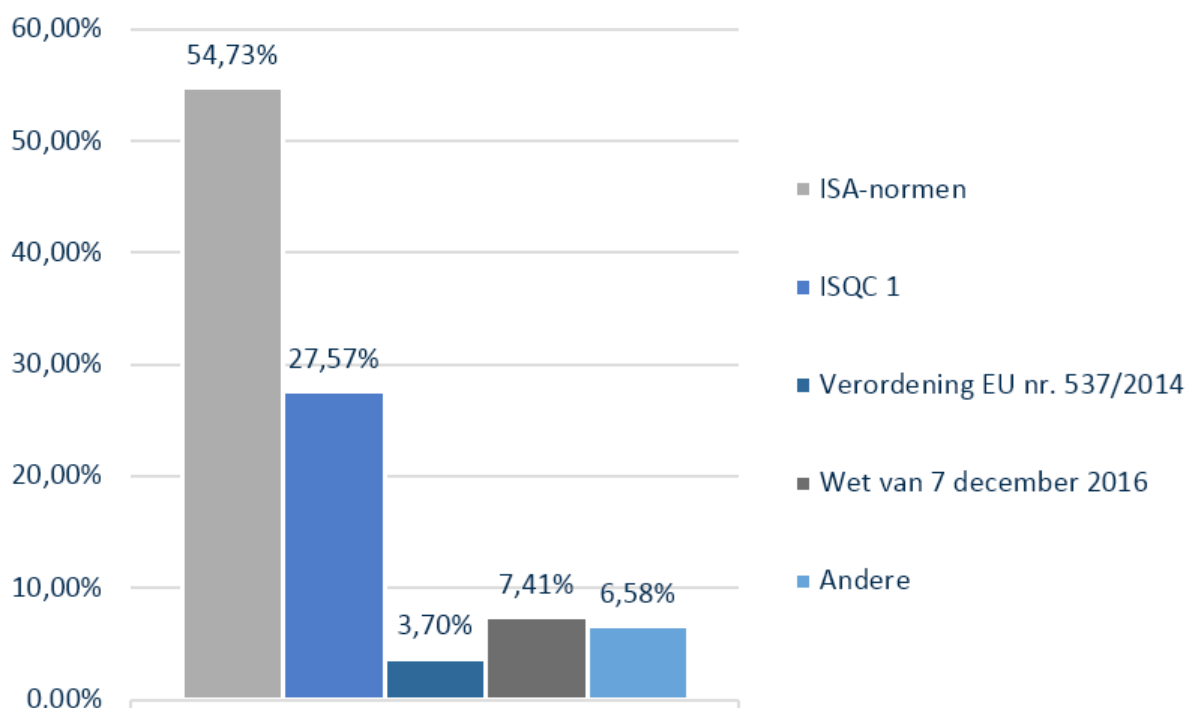
De statistieken betreffende de kwaliteitscontroles van bedrijfsrevisoren die controles verrichten bij één of meer OOB's, en de statistieken betreffende de kwaliteitscontroles van bedrijfsrevisoren die bij geen enkele OOB controle uitvoeren, zijn niet vergelijkbaar.

De scope en de methodologie van die controles verschillen immers. Bij bedrijfsrevisorenkantoren die controles verrichten bij één of meer OOB's, focust de kwaliteitscontrole op de *monitoring* en de opdrachtgerichte kwaliteitsbeoordeling van de opdracht van een revisor die binnen de scope van de kwaliteitscontrole valt. In een eerste fase worden de opzet en implementatie van de procedures in verband met die thema's afgetoetst op het niveau van de organisatie van het bedrijfsrevisorenkantoor. Daarna wordt de correcte implementatie van die procedures afgetoetst in verschillende auditdossiers. Ook andere significante aspecten van de dossiers worden gecontroleerd. De gerichte scope van die controles stelt de inspectieteams in staat om de procedures en werkdocumenten over die thema's en andere belangrijke aspecten tot in de kleinste details te onderzoeken, en beperkt ook de soorten tekortkomingen die worden vastgesteld bij de bedrijfsrevisorenkantoren die controles verrichten bij één of meer OOB's.

Bij de bedrijfsrevisorenkantoren die bij geen enkele OOB controle uitvoeren, zijn alle aspecten van het interne kwaliteitsbeoordelingssysteem afgetoetst. Daarnaast is ook een kwaliteitscontrole uitgevoerd op een commissarismandaat en een andere revisorale opdracht. Aangezien het toepassingsgebied *ratione materiae* van deze controles ruimer is, zijn ook de vastgestelde soorten tekortkomingen gevarieerder.

²¹ Artikel 38 van de wet van 7 december 2016.

Typologie van de vastgestelde tekortkomingen in de OOB-dossiers

Grafiek 1: Typologie van de vastgestelde tekortkomingen in de OOB-dossiers.

In 2018 legde het College in totaal 243 maatregelen op aan acht bedrijfsrevisorenkantoren en 34 bedrijfsrevisoren naar aanleiding van de kwaliteitscontroles van bedrijfsrevisoren die controles verrichten bij één of meer OOB's. Deze bevindingen werden opgemaakt op basis van het nazicht van een aantal uitgevoerde mandaten van de gecontroleerde bedrijfsrevisor. De opgelegde maatregelen worden opgevolgd in functie van de ernst van de vastgestelde tekortkomingen.

Bij de in 2018 behandelde dossiers blijkt meer dan de helft van de vastgestelde tekortkomingen betrekking te hebben op de ISA's. Bijna 30 procent van de vastgestelde tekortkomingen houdt verband met ISQC 1²². Zoals eerder aangegeven²³ worden hierbij zowel de kantoororganisatie als de toepassing van de normen in de individuele auditdossiers nagekeken.

Er werden ook tekortkomingen vastgesteld op de wet van 7 december 2016 en op de Verordening (EU) nr. 537/2014²⁴.

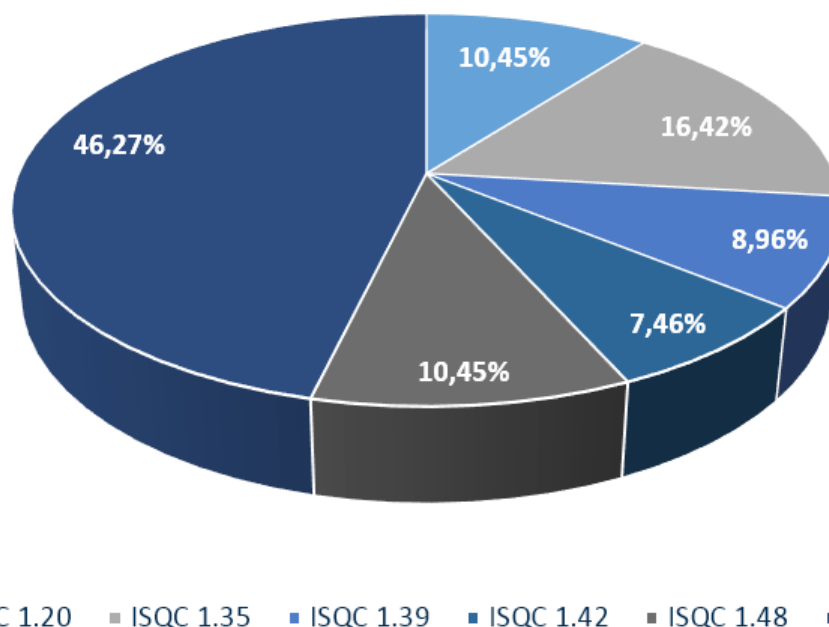
De andere vastgestelde tekortkomingen betreffen de Internationale Standaard voor Beoordelingsopdrachten 2410 (ISRE 2410), het Wetboek van Vennootschappen en Verenigingen, en eventuele interne procedures die gelden binnen de gecontroleerde bedrijfsrevisorenkantoren.

²² Deze controlestandaard slaat op de kwaliteitsbeheersing van de kantoren die controle- en beoordelingsopdrachten uitvoeren betreffende financiële overzichten alsmede andere assurance- en aan assurance verwante opdrachten.

²³ Zie Toepassingsgebied *ratione materiae*, pagina 27.

²⁴ Verordening (EU) nr. 537/2014 van het Europees Parlement en de Raad van 16 april 2014 betreffende specifieke eisen voor de wettelijke controles van financiële overzichten van OOB's en tot intrekking van besluit 2005/909/EG van de Commissie.

Detailinformatie over de tekortkomingen op ISQC 1 in de OOB-dossiers

Grafiek 1.1: Detailinformatie over de tekortkomingen op ISQC 1 in de OOB-dossiers.

In de kwaliteitscontroledossiers diende het College zich uit te spreken over de concrete toepassing van de paragrafen van ISQC 1 over de opdrachtgerichte kwaliteitsbeoordelingen en het monitoringproces. De ter zake geformuleerde standpunten zijn op de website van het College gepubliceerd²⁵.

De opmerkingen met betrekking tot ISQC 1 gaan hoofdzakelijk over de opdrachtgerichte kwaliteitsbeoordeling en het monitoringproces.

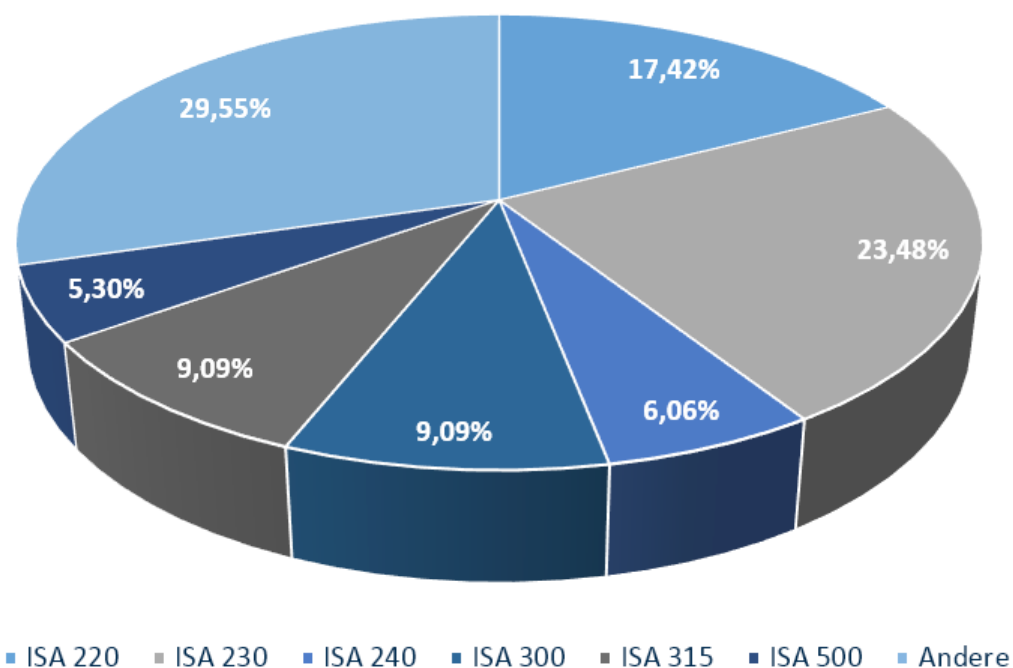
Hieruit blijkt dat bedrijfsrevisorenkantoren meer aandacht moeten besteden aan het vastleggen van de beleidslijnen en procedures inzake de opdrachtgerichte kwaliteitsbeoordeling en aan de implementatie ervan. De betrokken bedrijfsrevisorenkantoren moeten de selectiecriteria voor de opdrachtgerichte kwaliteitsbeoordeling verder formaliseren en moeten waken over een eenduidige toepassing ervan (ISQC 1.35). Zij moeten ook beleidslijnen en procedures opstellen voor het bepalen van de geschiktheid en de aanstelling van de opdrachtgerichte kwaliteitsbeoordelaars (ISQC 1.39). Een duidelijke documentatie van de nagekeken documenten, de timing van dit nazicht en de conclusie van de opdrachtgerichte kwaliteitsbeoordelaar zijn daarbij erg belangrijk (ISQC 1.42).

Een ander belangrijk aandachtspunt voor de bedrijfsrevisorenkantoren is de organisatie van het monitoringproces (ISQC 1.48). Het bedrijfsrevisorenkantoor moet erover waken dat de beleidslijnen en procedures met betrekking tot de kwaliteitsbeheersing relevant en adequaat zijn en effectief werken. Het monitoringproces moet

bovendien voldoende precies worden beschreven en passend zijn om te voldoen aan de vereisten en de kenmerken van het bedrijfsrevisorenkantoor en zijn cliënten.

Enkele andere tekortkomingen werden weerhouden met betrekking tot ISQC 1.20. In het bijzonder blijkt dat de bedrijfsrevisoren(kantoren) nauwgezet moeten toezien op de onafhankelijkheid van de auditmedewerkers.

Detailinformatie over de tekortkomingen op de ISA's in de OOB-dossiers

Grafiek 1.2: Detailinformatie over de tekortkomingen op de ISA's in de OOB-dossiers.

Wat de tekortkomingen met betrekking tot de ISA's betreft, valt op dat de bedrijfsrevisoren meer aandacht moeten besteden aan ISA 230. Het hoge percentage (23,48 procent) is een gevolg van het feit dat de standaard relevant is voor alle stappen van de audit. Het auditdossier moet immers afdoende en duidelijke controledocumentatie bevatten en volgens het regelgevend kader worden afgesloten.

De tekortkomingen op ISA 230 betreffen vooral tekortkomingen op ISA 230.8. De bedrijfsrevisoren moeten dan ook het belang erkennen van de controledocumentatie. Die documentatie moet een ervaren auditor, die voorheen niet bij de controle betrokken was, in staat stellen om de nodige inzichten in de uitgevoerde werkzaamheden te verwerven. Het College heeft bij zijn beoordeling stelselmatig rekening gehouden met de ernst van de vaststellingen.

Ook een tekortkoming op ISA 230.9 komt regelmatig terug. Op grond van deze bepaling is het van belang dat de bedrijfsrevisor in het dossier onderscheidende kenmerken vastlegt. Uit het controledossier moet ook blijken:

- wie de controlewerkzaamheden heeft uitgevoerd en de datum waarop deze werden afgerond;
- wie de uitgevoerde controlewerkzaamheden heeft *gereviewed* alsook de datum en de omvang van deze *review (sign-off)*.

Verder wordt ISA 230.14 vaak miskend. Het controledossier moet tijdig en definitief worden afgesloten na afronding van de opdracht. In aanvulling op ISA 230.14 bepaalt de wet van 7 december 2016 dat het controledossier uiterlijk 60 dagen na de datum van ondertekening van het controleverslag moet worden gesloten²⁶.

Een ander groot deel van de ISA-gerelateerde tekortkomingen betreft ISA 220 inzake het stelsel van kwaliteitsbeheersing. Overeenkomstig ISQC 1 vallen de systemen, beleidslijnen en procedures voor kwaliteitsbeheersing onder de verantwoordelijkheid van het bedrijfsrevisorenkantoor²⁷. Het is daarentegen aan de bedrijfsrevisor om de procedures te implementeren die van toepassing zijn op hun controleopdracht. Dit moet blijken uit de controledocumentatie die de opdrachtgerichte kwaliteitsbeoordelaar opstelt aan de hand van ISA 220.25.

Andere weerhouden tekortkomingen hebben betrekking op ISA 315. Deze standaard gaat over de identificatie en inschatting van de risico's op een afwijking van materieel belang. De bedrijfsrevisor heeft de verplichting om inzicht te verwerven in de entiteit, haar interne procedures en haar omgeving. Uit de weerhouden tekortkomingen blijkt dat de bedrijfsrevisoren(kantoren) niet op voldoende wijze voldoen aan de documentatieplicht, zoals voorzien door ISA 315.32.

Verder moet de bedrijfsrevisor de algehele controleaanpak en het controleprogramma alsook de belangrijke wijzigingen die tijdens de controleopdracht worden aangebracht, en de reden van deze wijzigingen opnemen in de controledocumentatie (ISA 300.12).

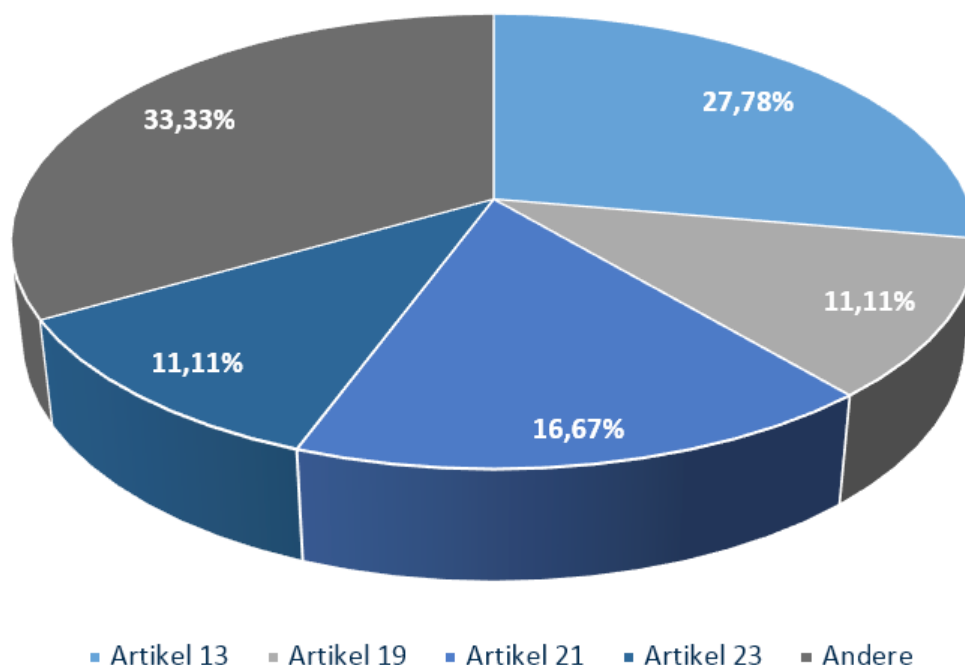
ISA 240 bepaalt het kader voor de verantwoordelijkheden van de bedrijfsrevisor met betrekking tot fraude. De voornaamste tekortkomingen betreffen het *presumed risk* van *management override of controls* (ISA 240.31) en de minimale controlewerkzaamheden die de bedrijfsrevisor moet opzetten inzake fraude (ISA 240.32).

²⁶ Artikel 17, § 3, van de wet van 7 december 2016.

²⁷ Detailinformatie over de tekortkomingen op ISQC 1 in de OOB-dossiers, pagina 30.

Detailinformatie over de tekortkomingen op de wet van 7 december 2016 in de OOB-dossiers

Grafiek 1.3: Detailinformatie over de tekortkomingen op de wet van 7 december 2016 in de OOB-dossiers.

De analyse van de tekortkomingen op de wet van 7 december 2016 leert dat de meeste van deze tekortkomingen betrekking hebben op artikel 13 van deze wet. Krachtens deze bepaling moet aan specifieke voorwaarden worden voldaan alvorens een opdracht aanvaard kan worden. Zo moet de bedrijfsrevisor onder meer tijdig, voorafgaandelijk en schriftelijk de voorgaande bedrijfsrevisor contacteren.

Artikel 21 van de wet bepaalt dat de bedrijfsrevisor en de klant een opdrachtbrief moeten opstellen, en wel voorafgaand aan de start van de auditwerkzaamheden. De bedrijfsrevisor moet erop toezien dat de opdrachtbrief de relevante periode onder *review* omvat, ook voor mandaten waarvoor er reeds in voorgaande jaren werkzaamheden werden uitgevoerd.

Artikel 19 van de wet legt de nodige organisatorische vereisten op waaraan de bedrijfsrevisor moet voldoen bij de uitvoering van een revisorale opdracht. Deze zijn verbonden aan de hierboven vermelde vaststellingen met betrekking tot *monitoring*²⁸.

De bedrijfsrevisoren(kantoren) moeten een jaarlijks transparantieverslag openbaar maken dat aan de wettelijke bepalingen voldoet (artikel 23).

Kwaliteitscontroles bij de bedrijfsrevisoren die bij geen enkele OOB controle uitvoeren

Toepassingsgebied *ratione personae*

Het College onderwerpt de bedrijfsrevisoren die bij geen enkele OOB controle uitvoeren, minstens om de zes jaar aan een kwaliteitscontrole²⁹. De controles worden door een inspecteur uitgevoerd. De publieke overheidsopdracht die in 2017 werd georganiseerd voor de aanstelling van 50 inspecteurs, betrof zowel de kwaliteitscontroles 2017 als de kwaliteitscontroles 2018. Voor de kwaliteitscontroles 2018 deed het College dus een beroep op de inspecteurs die werden weerhouden na een grondige selectie in 2017.

34

De inspecteur is gebonden door het beroepsgeheim met toepassing van artikel 458 van het Strafwetboek³⁰. Hij mag noch rechtstreeks, noch onrechtstreeks melding maken tegenover derden van het verslag dat na afloop van de kwaliteitscontrole wordt afgeleverd.

De inspecteur mag na de afhandeling van de kwaliteitscontrole geen enkel document onder welke vorm dan ook bewaren. Alle documenten met betrekking tot de verrichte controles moeten worden overhandigd aan het College, dat zelf gebonden is door een strafrechtelijk sanctioneerbaar beroepsgeheim.

Toepassingsgebied *ratione materiae*

De inspecteurs voeren de concrete inspectieopdrachten uit in twee fases. In een eerste fase zal de inspecteur een kwaliteitscontrole uitvoeren op de organisatie van het bedrijfsrevisorenkantoor. Hiervoor zijn ISQC 1, de wet van 7 december 2016 en de BWG/FT-wet van 18 september 2017³¹ het referentiekader.

Tijdens de tweede fase gaat de inspecteur over tot de kwaliteitscontrole van de individuele mandaten en de andere wettelijke opdrachten. Deze inspectie gebeurt op basis van een selectie van controledossiers door het secretariaat-generaal.

²⁹ Artikel 52, § 4, van de wet van 7 december 2016.

³⁰ Artikel 44, tweede lid *juncto* art. 62, § 1, van de wet van 7 december 2016.

³¹ Wet van 18 september 2017 tot voorkoming van het witwassen van geld en de financiering van terrorisme en tot beperking van het gebruik van contanten.

Als referentiekader voor de inspectie tijdens de tweede fase geldt:

- de wet van 7 december 2016;
- de BWG/FT wet van 18 september 2017;
- de ISA's en de Bijkomende norm bij de in België van toepassing zijnde internationale auditstandaarden;
- het Wetboek van Vennootschappen en Verenigingen;
- de controlenormen van toepassing op de andere wettelijke opdrachten (inbreng in natura, quasi-inbreng, voorstel tot ontbinding, enz.).

Gebruik van controleleidraden

De inspecties op de bedrijfsrevisoren die bij geen enkele OOB controle uitvoeren, gebeuren aan de hand van een controleleidraad. Deze leidraad bevat een gestructureerd en gedetailleerd overzicht van de verplichtingen waaraan de gecontroleerde bedrijfsrevisor en het gecontroleerde bedrijfsrevisorenkantoor moeten voldoen.

Deze leidraad bestaat uit twee delen. Boek 1 betreft de kwaliteitscontrole die betrekking heeft op de organisatie van het kantoor. Boek 2 betreft de kwaliteitscontrole van één commissarismandaat uitgeoefend door de gecontroleerde bedrijfsrevisor en één andere revisorale opdracht. De inspecteur voert zijn controle uit aan de hand van de leidraad.

Het College werkt deze controleleidraden ieder jaar bij en publiceert deze op zijn website³².

Verloop van de kwaliteitcontroles

De kwaliteitscontroles worden volgens een strikte planning georganiseerd. De inspecties worden in de loop van de maand maart aangekondigd aan de bedrijfsrevisoren en de betrokken inspecteurs. De onafhankelijkheidsverklaring van de inspecteurs en de eventuele belangenconflicten tussen de gecontroleerde entiteit en de aangestelde controleur worden uiterlijk begin april ter kennis gebracht van het secretariaat-generaal. Daarna krijgen de inspecteurs tot 15 juni de tijd om aan het secretariaat-generaal hun verslag over te maken over de organisatie van het gecontroleerde bedrijfsrevisorenkantoor (Boek 1). Binnen diezelfde termijn moeten zij ook een gemotiveerd voorstel indienen met een selectie van te controleren revisorale opdrachten (commissarismandaat en/of bijzondere opdracht³³). Op die datum eindigt de eerste fase van de kwaliteitscontrole.

³² www.ctr-csr.be in de rubriek 'Publicaties'.

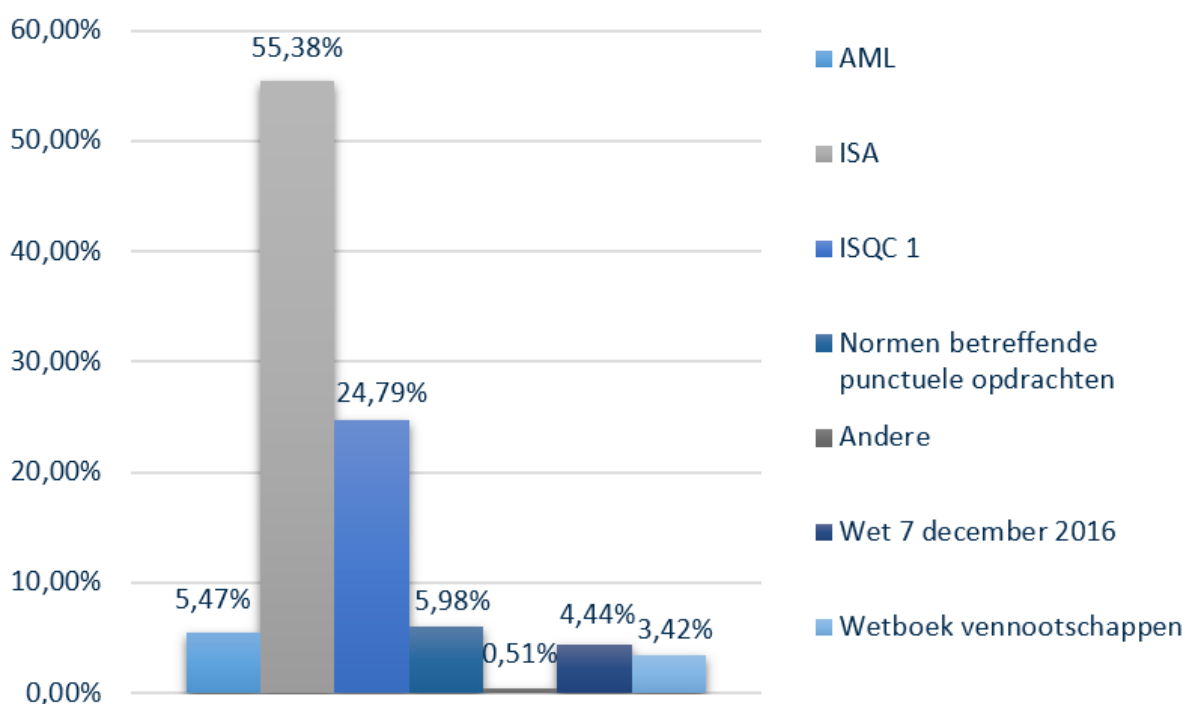
³³ Als de bedrijfsrevisor die gecontroleerd moet worden geen mandaat als commissaris uitoefent, wordt de inspecteur gevraagd om twee te controleren

Het secretariaat-generaal deelt de inspecteurs uiterlijk 15 juli mee welke revisorale opdrachten werden geselecteerd voor een controle en wat de scope is van de tweede fase van de kwaliteitscontrole. Daarna krijgen de inspecteurs tot 31 oktober de tijd om aan het secretariaat-generaal hun verslag te bezorgen over de controle van die opdrachten (Boek 2).

Voor zover er geen wijziging is in de scope van de kwaliteitscontrole die wordt verricht bij een *sole practitioner*, mag de kwaliteitscontrole in één enkele fase worden verricht. In dat geval beschikt de inspecteur over een termijn die loopt tot 31 oktober om aan het secretariaat-generaal zijn verslagen te bezorgen over de organisatie van het kantoor en over de controle van de opdrachten (Boek 1 en 2). Net als voor de kwaliteitscontroles die in twee fases verlopen, moet hij uiterlijk 15 juni aan het secretariaat-generaal een gemotiveerd voorstel voorleggen met een selectie van te controleren revisorale opdrachten.

Statistieken op basis van de kwaliteitscontroles 2018

Typologie van de vastgestelde tekortkomingen in de niet-OOB-dossiers

Grafiek 2: Typologie van de vastgestelde tekortkomingen in de niet-OOB-dossiers.

Het College heeft in 2018 580 maatregelen opgelegd in het kader van 61 kwaliteitscontroles van bedrijfsrevisoren die bij geen enkele OOB controle uitvoeren. Afhankelijk van de ernst van de vastgestelde tekortkoming geven deze maatregelen aanleiding tot de nodige opvolging.

Wat de kwaliteitscontroles betreft die zijn uitgevoerd bij bedrijfsrevisoren die geen controle verrichten bij OOB's, blijkt meer dan de helft van de tekortkomingen in de dossiers die in 2018 werden behandeld betrekking te hebben op de ISA's. Dit hoge cijfer is deels toe te schrijven aan het hogere aantal inspectieverslagen over controles van auditopdrachten dan over controles van de organisatie bij de kantoren.

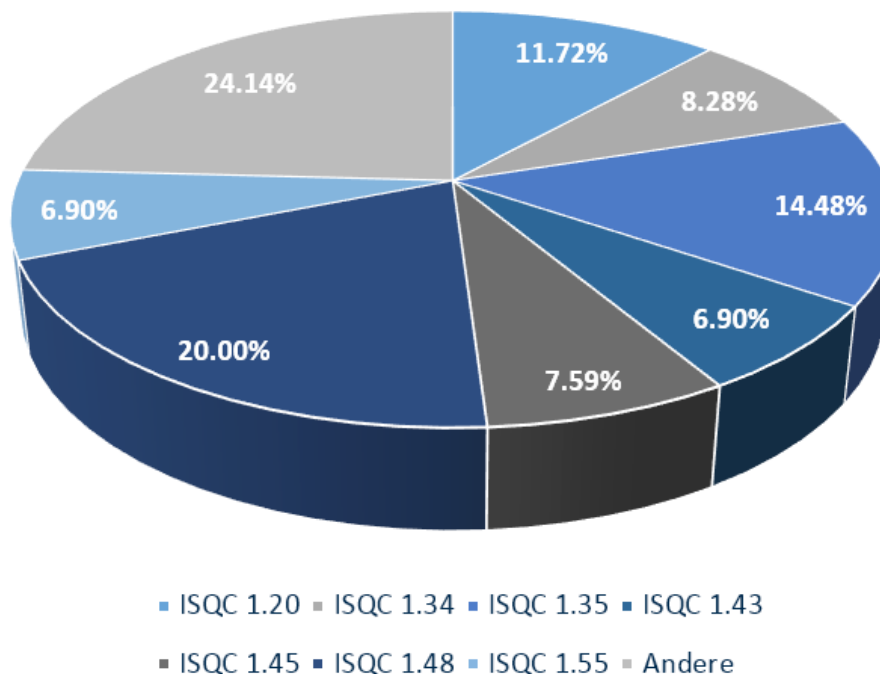
Nagenoeg 25 procent van alle tekortkomingen heeft betrekking op ISQC 1. Die tekortkomingen werden vastgesteld bij de inspectie van de interne organisatie van de gecontroleerde bedrijfsrevisorenkantoren.

Een andere groep tekortkomingen heeft betrekking op de regels voor bijzondere opdrachten die zijn toevertrouwd aan de bedrijfsrevisoren. Het gaat meer bepaald om de regels voor de controle van inbrengen in natura en quasi-inbrengen, de regels voor de opdracht van de bedrijfsrevisor bij de ondernemingsraad of de regels voor de controle die verricht moet worden bij een voorstel tot ontbinding van een vennootschap met beperkte aansprakelijkheid.

Inzake de antiwitwaswetgeving worden er tekortkomingen weerhouden op de verouderde wet van 11 januari 1993 tot voorkoming van het gebruik van het financiële stelsel voor het witwassen van geld en de financiering van terrorisme. De behandelde dossiers hebben immers betrekking op controles die werden uitgevoerd vóór de wet van 18 september 2017 in werking trad.

De overige tekortkomingen die werden vastgesteld in de kwaliteitscontrole-dossiers hebben betrekking op de wet van 7 december 2016 en op het Wetboek van Vennootschappen en Verenigingen.

Detailinformatie over de tekortkomingen op ISQC 1 in de niet-OOB-dossiers

Grafiek 2.1: Detailinformatie over de tekortkomingen op ISQC 1 in de niet-OOB-dossiers.

Zoals aangegeven in de inleidende alinea over de statistieken, werden bij de bedrijfsrevisorenkantoren die geen controles verrichten bij OOB's tekortkomingen vastgesteld op alle gebieden van het intern kwaliteitscontrolesysteem van het kantoor.

Wanneer de tekortkomingen met betrekking tot ISQC 1 in beschouwing worden genomen, valt op dat 20 procent van de tekortkomingen verband houden met *monitoring* (ISQC 1.48) en bijna 15 procent verband houden met de opdrachtgerichte kwaliteitsbeoordeling (ISQC 1.35). Hoewel ISQC 1 al in augustus 2014 in werking is getreden, heeft het College vastgesteld dat talrijke bedrijfsrevisoren nog geen interne procedures hadden uitgewerkt voor opdrachtgerichte kwaliteitsbeoordelingen of *monitoring*.

Sommige bedrijfsrevisorenkantoren hadden wel al een schriftelijke procedure opgesteld - veelal gebaseerd op het 'Handboek intern kwaliteitsbeheersingssysteem' van het ICCI - maar hadden die niet afgestemd op hun kantoor, of niet in praktijk gebracht. Inmiddels werd in november 2018 een bijgewerkte versie uitgebracht van het Handboek van het ICCI. Het College hoopt dat de bedrijfsrevisorenkantoren deze gelegenheid zullen aangrijpen om hun interne procedures af te stemmen op hun eigen kantoor.

Het College heeft zich uitgesproken over de concrete toepassing van de passages in ISQC 1 over opdrachtgerichte kwaliteitsbeoordelingen en *monitoring*. Zij heeft haar standpunten hieromtrent gepubliceerd op haar website³⁴.

34 www.ctr-csr.be in de rubriek 'Publicaties'.

Volgens ISQC 1.20 moet het kantoor beleidslijnen en procedures vaststellen die erop gericht zijn het kantoor een redelijke mate van zekerheid te verschaffen dat zowel het kantoor als zijn personeel relevante ethische voorschriften naleven. Met de wet van 7 december 2016 werden vele ethische regels gewijzigd, onder meer de regels waarop het Wetboek van Vennootschappen en Verenigingen betrekking heeft. Hoewel die wet in werking is getreden op 31 december 2016, heeft het College bij de behandeling van de dossiers vastgesteld dat vele bedrijfsrevisoren hun handboek voor interne procedures en hun controlechecklists nog niet hadden aangepast aan de nieuwe ethische regels.

Uit de kwaliteitsbeoordelingsdossiers blijkt dat er vaak consultaties worden georganiseerd door de bedrijfsrevisoren maar al te vaak op informele wijze. Volgens ISQC 1.34 moeten de aard en de reikwijdte van, alsook de conclusies uit dergelijke consultaties worden vastgelegd en bevestigd, zowel door degene die om consultatie vraagt als degene die geconsulteerd wordt.

Volgens ISQC 1.45 moeten, na de voltooiing van de opdrachtrapportages, tijdig definitieve opdracht-dossiers worden samengesteld. Gelezen in samenhang met de wet van 7 december 2016, blijkt het controledossier uiterlijk 60 dagen na de datum van ondertekening van het controleverslag te moeten worden voltooid³⁵. Vele bedrijfsrevisoren hadden hieromtrent geen procedures uitgewerkt, onder meer door gebrek aan richtsnoeren over de dossiers op papier. In dit kader heeft het College in zijn jaarverslag 2017 een standpunt gepubliceerd over het afsluiten en archiveren van controledossiers³⁶.

Het College heeft in verschillende dossiers vastgesteld dat de bedrijfsrevisoren geen procedures hadden ingevoerd voor verschillen van mening (ISQC 1.43). De toepassingsregels van ISQC 1 preciseren het volgende: door middel van effectieve procedures wordt de vaststelling van verschillen van mening in een vroegtijdig stadium gestimuleerd, worden duidelijke leidraden gegeven voor de opeenvolgende stappen die daarna moeten worden ondernomen en wordt vereist dat de oplossing van de verschillen en de implementatie van de bereikte conclusies worden gedocumenteerd. Het College herinnert eraan dat dergelijke procedures moeten worden uitgewerkt, zelfs in een bedrijfsrevisorenkantoor waar slechts één bedrijfsrevisor handtekeningsbevoegdheid heeft, zodra die ten minste één medewerker heeft.

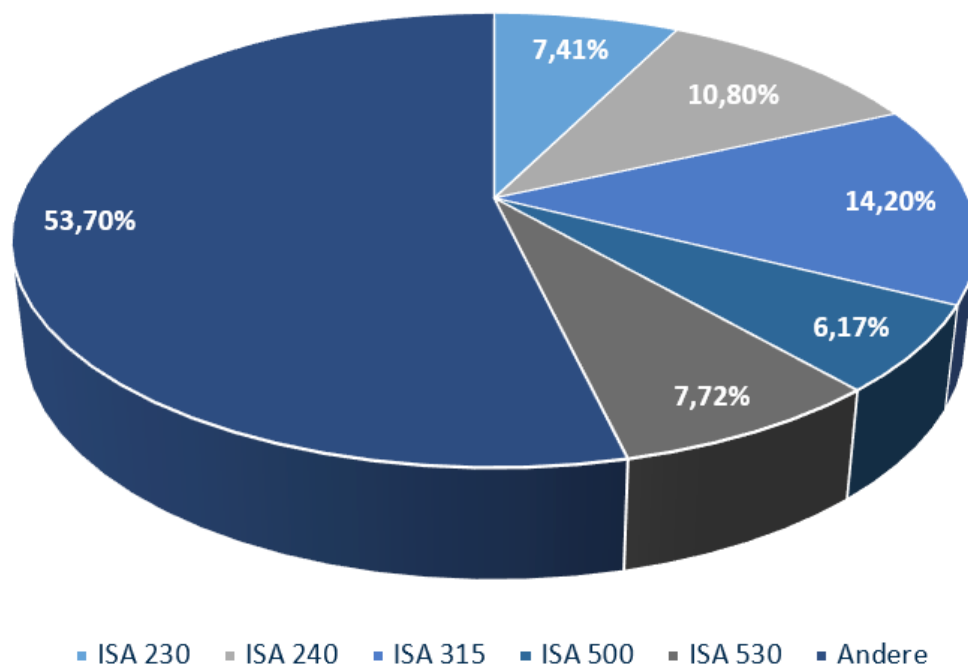
Andere vastgestelde tekortkomingen hebben betrekking op ISQC 1.55 die over klachten en aantijgingen handelt. Klachten en aantijgingen kunnen afkomstig zijn van binnen of buiten het kantoor. Ze kunnen worden geuit door personeel van het kantoor, door cliënten of door andere derde partijen. Volgens de norm moet het kantoor procedures vaststellen om met een redelijke mate van zekerheid te kunnen stellen dat klachten en aantijgingen op passende wijze worden behandeld. Conform ISQC 1.59 moeten zowel de klachten en aantijgingen als de wijze van behandeling ervan worden gedocumenteerd. Voorts stelt de wet van 7 december 2016 uitdrukkelijk dat de commissaris alle schriftelijke klachten over de uitvoering van de wettelijke controles van de jaarrekening moet registreren³⁷.

35 Artikel 17, § 3, van de wet van 7 december 2016.

36 CTR, Jaarverslag 2017, p. 59 en 60.

37 Artikel 19, § 3, tweede lid, van de wet van 7 december 2016.

Detailinformatie over de tekortkomingen op de ISA's in de niet-OOB-dossiers

Grafiek 2.2: Detailinformatie over de tekortkomingen op de ISA's in de niet-OOB dossiers.

Uit de dossiers blijkt iets meer dan 14 procent van de vastgestelde tekortkomingen ten aanzien van de ISA's betrekking te hebben op ISA 315 over het onderkennen en inschatten van de risico's van een afwijking van materieel belang door middel van het verwerven van inzicht in de entiteit en haar omgeving. Deze standaard staat centraal in de audit en in de focus van het College. Een groot aantal vragen in de leidraad voor de controle van de opdrachten (Boek 2) handelt overigens over ISA 315.

Hetzelfde geldt voor ISA 240. Ook ten aanzien van die standaard werden tekortkomingen vastgesteld. ISA 240 betreft de verantwoordelijkheden van de auditor met betrekking tot fraude in het kader van een controle van financiële overzichten. Ook die standaard staat centraal in de audit en de verwachtingen van het College. De meeste tekortkomingen ten aanzien van ISA 240 hebben betrekking op, hetzij, het ontbreken van informatie of de ontoereikende informatie over de besprekingen aangaande fraude die bij de geauditeerde onderneming plaatsvinden met de directie en de overige personen (ISA 240.17), hetzij, het ontbreken van audit-procedures voor het toetsen van de passendheid van de administratieve boekingen die zijn opgenomen in het grootboek en de overige aanpassingen die worden aangebracht bij het opstellen van de financiële staten (ISA 240.32 (a)).

ISA 530 handelt over het gebruik van steekproeven bij een controle. In bepaalde gevallen was de omvang van de steekproef die was genomen door de betrokken bedrijfsrevisor wel toereikend en hield de tekortkoming enkel in dat er onvoldoende informatie voorhanden was over de gehanteerde werkwijze voor het nemen van

de steekproef. In andere, helaas vaker voorkomende gevallen, beantwoordde de steekproef die de bedrijfsrevisor had genomen niet aan de vereisten van de norm. Het College herhaalt dat de keuze en de omvang van de te controleren steekproef zorgvuldig moeten worden vastgesteld. Dit geldt ook voor de selectie van de te controleren elementen. Het volstaat meestal niet dat de bedrijfsrevisor een paar elementen 'willekeurig' selecteert. Bovendien moet hij vermijden te werken met een steekproefmethode die hij niet begrijpt ('*black box*'-fenomeen).

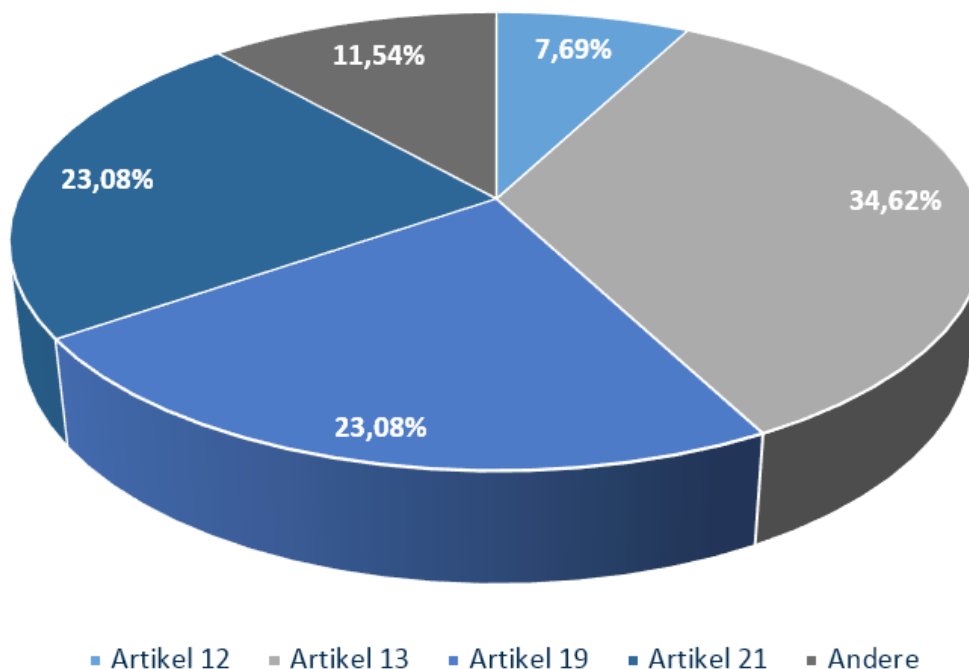
De controledocumentatie, en in het bijzonder ISA 230.8, is de materie bij uitstek om het proportionaliteitsbeginsel toe te passen. Als er een tekortkoming in de documentatie wordt vastgesteld, ziet het College erop toe dat het een evenredige maatregel neemt die is afgestemd op de aard van de gecontroleerde entiteit, het belang van de tekortkoming in het kader van de audit en van de omvang van het gecontroleerde bedrijfsrevisorenkantoor. Hoewel de documentatie over de werkzaamheden die een alleenwerkende bedrijfsrevisor verricht beperkt mag zijn, moet worden onderstreept dat zij volledig en coherent moet zijn opdat de inspecteur het doel van de gevolgde procedures zou kunnen begrijpen, alsook het verkregen resultaat en de conclusies die de revisor hieruit getrokken heeft. Een overigens vaak opgemerkte tekortkoming ten aanzien van ISA 230 heeft betrekking op het administratieve proces van het samenstellen van het definitieve controledossier. Dit moet tijdig worden voltooid na de datum van het controleverslag (ISA 230.14)³⁸. Bij de meeste betrokken dossiers, wees niets erop dat het controledossier was gewijzigd na die periode van 60 dagen, maar de bedrijfsrevisor had zijn elektronisch of papieren dossier niet formeel afgesloten binnen de wettelijke termijn.

De kwaliteitscontrole is gericht op de belangrijke auditrisico's in de zin van de ISA's³⁹. Het College heeft bij verschillende dossiers vastgesteld dat met de controleprocedures die waren opgezet om een belangrijk risico te ondervangen, niet voldoende en geschikte controle-informatie had kunnen worden ingezameld (ISA 500). Aangezien deze tekortkoming betrekking heeft op een belangrijk auditrisico, kan het College niet uitsluiten dat de financiële staten afwijkingen van materieel belang bevatten en dat het controleoordeel onjuist is. Gezien de mogelijke weerslag op het uitgebrachte controleoordeel, wordt een dergelijke tekortkoming doorgaans gesanctioneerd met een terechtwijzing of een zwaardere maatregel als zij een van vele andere ernstige tekortkomingen is.

³⁸ Artikel 17, § 3, van de wet van 7 december 2016 voegt hieraan toe dat het controledossier uiterlijk 60 dagen na de datum van ondertekening ervan moet worden gesloten.

³⁹ ISA 315.4(e) definieert een significant risico als '*een onderkend en ingeschat risico van een afwijking van materieel belang, waaraan, naar het oordeel van de auditor, tijdens de controle speciale aandacht moet worden besteed*'.

Detailinformatie over de tekortkomingen op de wet van 7 december 2016 in de niet-OOB-dossiers

Grafiek 2.3: Detailinformatie over de tekortkomingen op de wet van 7 december 2016 in de niet-OOB-dossiers.

De meeste tekortkomingen op de wet van 7 december 2016 (34,62 procent) betreffen de niet eerbiediging van artikel 13 van deze wet. Dit artikel bepaalt dat aan specifieke voorwaarden moet voldaan worden alvorens een opdracht kan aanvaard worden.

Artikel 19 van de wet bevat de organisatorische vereisten die de bedrijfsrevisoren ten minste moeten naleven als zij een revisorale opdracht uitvoeren. Het College heeft herhaaldelijk vastgesteld dat *sole practitioners* geen enkele maatregel hadden genomen om de continuïteit en de regelmatigheid van hun controlewerkzaamheden te waarborgen⁴⁰. Het College heeft hun aangeraden om snel een overeenkomst af te sluiten met een andere bedrijfsrevisor opdat die zou kunnen ingrijpen wanneer zij, als *sole practitioner*, structureel niet-beschikbaar zijn.

Artikel 21 van de wet verplicht de bedrijfsrevisor en de klant een opdrachtbrief op te stellen voorafgaand aan elke opdracht.

⁴⁰ Artikel 19, § 1, 8°, van de wet van 7 december 2016.

Het College van toezicht op de bedrijfsrevisoren ziet toe op de naleving van de bepalingen van het toepasselijke wetgevende en reglementaire kader.

Naar aanleiding van de concrete behandeling van kwaliteitscontrole- en toezichtdossiers spreekt het College zich uit over de kwalificatie van de bevindingen.

Het College kan, naar aanleiding van de uitoefening van zijn bevoegdheden, administratieve maatregelen nemen ten aanzien van de bedrijfsrevisoren.

Het College kan ook de sanctiecommissie van de FSMA vatten wanneer het vaststelt dat een praktijk aanleiding kan geven tot een administratieve maatregel of sanctie.

OPENING EN BEHANDELING VAN TOEZICHTDOSSIERS

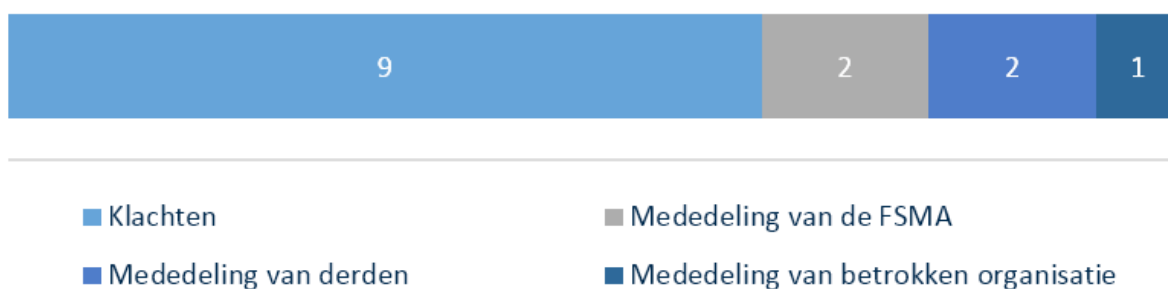
OPENING EN BEHANDELING VAN TOEZICHTDOSSIERS

**Klachten neergelegd door derden als voornaamste reden tot opening
toezichtdossier**

Overzicht van de in 2018 afgesloten toezichtdossiers

Het College neemt de signalen die het via klachten of anderszins opvangt ter harte in het toezicht.

In de loop van 2018 heeft het College 14 toezichtdossiers geopend. Negen dossiers werden opgestart naar aanleiding van de klacht van een derde. De andere redenen betreffen een kennisgeving door de FSMA, van derden of van de betrokken organisatie zelf. Het College beoordeelt de verkregen informatie en beslist na analyse om al dan niet een toezichtdossier te openen. Het College acht deze informatiekanalen bijzonder nuttig voor de uitoefening van zijn toezicht.

Grafiek 3: Aantal geopende toezichtdossiers in 2018 alsook de redenen tot opening ervan.

Klachten neergelegd door derden als voornaamste reden tot opening toezichtdossier

De wetgever heeft het College uitdrukkelijk de rol van klachtenbehandelaar inzake de professionele activiteiten van de bedrijfsrevisor toebedeeld. Het College is inderdaad bevoegd om de klachten die het ontvangt te onderzoeken tenzij deze klachten klaarblijkelijk onontvankelijk zouden zijn⁴¹. Na ontvangst van een klacht wordt deze meegedeeld aan de betrokken bedrijfsrevisor om hem de gelegenheid te bieden om zijn opmerkingen te formuleren. Het College houdt met deze eventuele opmerkingen rekening tijdens de verdere behandeling van de klacht.

Sinds de oprichting van het College werden 37 van de 40 toezichtdossiers behandeld. Van deze 37 toezichtdossiers vinden 21 hun oorsprong in klachten. De wettelijke taak van klachtenbehandeling is voor het College een belangrijk aspect van zijn opdracht. Klachten vormen immers een nuttige bron van informatie in het kader van de uitoefening van het publiek toezicht op de bedrijfsrevisoren.

⁴¹ Artikel 53, § 2, van de wet van 7 december 2016.

Overzicht van de in 2018 afgesloten toezichtdossiers

Het College heeft in 2018 een totaal van 15 toezichtdossiers afgesloten. Acht van deze toezichtdossiers werden geopend in 2018. De resterende zeven dossiers werden ofwel geopend in 2017, ofwel zijn het toezichtdossiers die door de Kamer van verwijzing en instaatstelling (hierna 'KVI') of het IBR aan het College werden overgedragen in het kader van de overgangsbepalingen van de wet.

Volgende grafiek geeft weer met welk gevolg de 15 voormelde toezichtdossiers werden afgesloten.

Grafiek 4: Afgesloten toezichtdossiers door het College in 2018.

Van de 15 afgesloten toezichtdossiers werd meer dan de helft (9) afgesloten zonder verder gevolg. Dit betekent dat het College heeft beslist dat uit de concrete elementen van het toezichtdossier niet kan worden afgeleid dat de bedrijfsrevisor zijn wettelijke, reglementaire en normatieve verplichtingen niet heeft vervuld.

In twee van de afgesloten toezichtdossiers bleek het College niet bevoegd te zijn om zich over de grond van de zaak uit te spreken. De bevoegdheid van het College is immers wettelijk afgebakend⁴².

In de andere afgesloten toezichtdossiers besliste het College naar aanleiding van de vastgestelde tekortkomingen ten aanzien van de bedrijfsrevisor een terechtwijzing op te leggen (2), een aanbeveling te weerhouden (1) of verder onderzoek te voeren (1).

⁴² Artikel 53, § 2, van de wet van 7 december 2016.

ANDERE WERKZAAMHEDEN VAN HET COLLEGE

ANDERE WERKZAAMHEDEN VAN HET COLLEGE

Controle van de naleving van de verplichtingen inzake de voorkoming van witwassen van geld en terrorismefinanciering

Toepassing van de algemene verordening gegevensbescherming

Toezicht op vroegtijdige stopzetting van commissarismandaten

Toezicht op dialoog tussen commissaris en auditcomité

- Rol van het auditcomité bij de aanstelling van de commissaris
- Aanvullende verklaring van de commissaris ten aanzien van het auditcomité
- Rol van het auditcomité bij onafhankelijkheidsvraagstukken van de commissaris
- De rol van het College
- Sensibilisering van het publiek

Controle van de naleving van de verplichtingen inzake de voorkoming van witwassen van geld en terrorismefinanciering

De controle van de naleving van de verplichtingen inzake de voorkoming van witwassen van geld en terrorismefinanciering kadert in de kwaliteitsbeoordeling van de wettelijke controles bij niet-OOB's. De inspecteur onderzoekt een aantal elementen - zowel qua organisatie als qua uitvoering van de geselecteerde opdracht - met betrekking tot de voorkoming van witwassen van geld en terrorismefinanciering.

In 2018 heeft het College 64 inspecties uitgevoerd waarbij de naleving van de verplichtingen inzake de voorkoming van witwassen van geld en terrorismefinanciering werd gecontroleerd.

50

Parallel met de inspecties door het College is in mei 2018 een actieplan goedgekeurd dat ertoe strekt de aanpak te versterken van de controle van de naleving - door de bedrijfsrevisoren - van de voor hen geldende verplichtingen inzake de voorkoming van witwassen van geld en terrorismefinanciering.

Hoofddoel van dat actieplan is - bij de aanpak van die controle - nog meer rekening te houden met de betrokken risico's. Daartoe heeft het College eerst het risico voor witwassen van geld of financiering van terrorisme geanalyseerd waarmee de sector van de bedrijfsrevisoren wordt of kan worden geconfronteerd.

Vervolgens heeft het College, in het licht van die sectoranalyse, een periodieke vragenlijst opgesteld voor de beoordeling van de witwasrisico's. Elke revisor heeft die vragenlijst voor het eerst moeten invullen tegen 15 december 2018⁴³. Bedoeling is de gegevens te verzamelen die nodig zijn om het risicoprofiel van elke revisor te kunnen bepalen. Daarbij werd gebruik gemaakt van een ad-hocmethodologie die als uitgangspunt fungeerde voor de uitwerking van het plan voor de controle van de verplichtingen inzake de voorkoming van witwassen van geld en terrorismefinanciering. In het kader van dat controleplan zullen de frequentie en de intensiteit van de *onsite*- en *offsite*controles op de geïdentificeerde risico's worden afgestemd.

Wat het aantal meldingen door de Belgische revisoren betreft, blijkt uit het activiteitenverslag van de Cel voor Financiële Informatieverwerking (CFI) dat het aantal meldingen van verdachte verrichtingen door de bedrijfsrevisoren de voorbije drie jaar als volgt is geëvolueerd:

⁴³ Zie [circulaire 2018/01](#) van 20 september 2018 over de periodieke vragenlijst over de voorkoming van het witwassen van geld en de financiering van terrorisme.

	2016	2017	2018	Percentage 2017
Aantal meldingen aan de CFI door de revisoren	68	64	60	0,18 procent van het totale aantal meldingen aan de CFI door de onderworpen entiteiten
Aantal revisoren die een melding aan de CFI hebben verricht	22	21	21	/

Tabel 4: Aantal meldingen van verdachte verrichtingen door de bedrijfsrevisoren tijdens de laatste drie jaar.

Toepassing van de algemene verordening gegevensbescherming

Het jaar 2018 werd ongetwijfeld gekenmerkt door de inwerkingtreding van Verordening (EU) 2016/679⁴⁴ (algemene verordening gegevensbescherming). Ook de wet van 30 juli 2018 betreffende de bescherming van natuurlijke personen met betrekking tot de verwerking van persoonsgegevens is in 2018 gepubliceerd en in werking getreden.

Het College heeft de nodige acties ondernomen om aan de betrokken verplichtingen te voldoen. Zo houdt het onder andere een register van de uitgevoerde verwerkingen van persoonsgegevens bij. Ook heeft het een verwerkingsverantwoordelijke van de persoonsgegevens (*Data Protection Officer*) benoemd. Alle secretariaatsmedewerkers van het College hebben ter zake een opleiding gevolgd. Verder heeft het College een gegevensbeschermingsbeleid opgesteld. Het heeft zijn circulaire en andere mededelingen, inclusief via zijn website, aangepast om de betrokkenen daarvan in kennis te stellen. Bovendien heeft het College zijn interne procedures aangepast.

⁴⁴ Verordening (EU) 2016/679 van het Europees Parlement en de Raad van 27 april 2016 betreffende de bescherming van natuurlijke personen in verband met de verwerking van persoonsgegevens en betreffende het vrije verkeer van die gegevens en tot intrekking van Richtlijn 95/46/EG.

Toezicht op vroegtijdige stopzetting van commissarismandaten

Het College houdt toezicht op de naleving van de wettelijke bepalingen inzake het ontslag en de opzegging van de commissaris. Hiertoe bepaalt de wet dat zowel de betrokken commissaris als de betrokken onderneming het College van het ontslag of de opzegging op de hoogte moeten brengen⁴⁵.

Het College werd in 2018 in kennis gesteld van de vroegtijdige stopzetting van 385 mandaten. 82 procent van deze beëindigingen is het gevolg van een beslissing van de groep waartoe de onderneming behoort om de commissarismandaten te stroomlijnen en toe te wijzen aan eenzelfde netwerk van bedrijfsrevisoren.

11 procent van de vroegtijdige stopzettingen is te wijten aan persoonlijke en gewichtige redenen in hoofde van de commissaris. Meestal gaat het hierbij om ziekte of om stopzetting van de activiteiten.

52

Slechts enkele meldingen betroffen commissarissen die zich verplicht zagen hun ontslag te moeten aanbieden als gevolg van onafhankelijkheidsproblemen.

Het College ontwikkelt op dit ogenblik een methode om de kennisgeving van de vroegtijdige stopzettingen van commissarismandaten op een meer gestructureerde wijze te organiseren en de efficiëntie van zijn werking te bevorderen.

Toezicht op dialoog tussen commissaris en auditcomité

In de nasleep van de financiële crisis heeft de Europese wetgever beslist de regelgeving inzake OOB's en de werking van de auditcomités aan te scherpen. Hierbij wordt in het bijzonder een versterkte dialoog tussen het auditcomité en de commissaris beoogd. De nieuwe regelgeving is vervat in de Richtlijn 2006/43/EG⁴⁶ en in Verordening (EU) nr. 537/2014. De bepalingen van de Richtlijn werden omgezet naar Belgisch recht⁴⁷.

⁴⁵ Artikel 3:66 van het Wetboek van Vennootschappen en Verenigingen.

⁴⁶ Richtlijn 2006/43/EG van het Europees parlement en de Raad van 17 mei 2006 betreffende specifieke eisen voor de wettelijke controles van jaarrekeningen en geconsolideerde jaarrekeningen, tot wijziging van de Richtlijnen 78/660/EEG en 83/349/EEG van de Raad en houdende intrekking van Richtlijn 84/253/EEG van de Raad, zoals gewijzigd bij de Richtlijn 2014/56/EU van 16 april 2014.

⁴⁷ Zie het Wetboek van Vennootschappen en Verenigingen en de wet van 7 december 2016.

Rol van het auditcomité bij de aanstelling van de commissaris

Verordening (EU) nr. 537/2014 bedeeft een specifieke rol toe aan de auditcomités bij de benoeming van de commissaris van een OOB. Het auditcomité moet hierover immers aan de raad van bestuur van de OOB een aanbeveling formuleren. Deze aanbeveling wordt gemotiveerd en bevat minstens twee keuzemogelijkheden. De aanbeveling van het auditcomité wordt opgesteld na een selectieprocedure die is georganiseerd door de gecontroleerde entiteit. Deze selectieprocedure moet aan strikte criteria voldoen.

Het voorstel aan de algemene vergadering van de gecontroleerde entiteit voor de benoeming van de commissaris omvat de aanbeveling van het auditcomité, alsook diens voorkeur. Als het benoemingsvoorstel afwijkt van de voorkeur van het auditcomité wordt in het voorstel vermeld waarom de aanbeveling van het auditcomité niet is gevolgd. De commissaris die de raad van bestuur aanbeveelt, moet evenwel aan de selectieprocedure hebben deelgenomen.

De selectieprocedure is niet van toepassing op de auditcomités van kleine en middelgrote ondernemingen en evenmin bij de procedure tot verlenging na drie en zes jaar.

Aanvullende verklaring van de commissaris ten aanzien van het auditcomité

Verordening (EU) nr. 537/2014 verplicht de commissaris om niet later dan zijn controleverklaring tevens een aanvullende verklaring aan het auditcomité en aan de raad van bestuur te richten. Deze verklaring licht de resultaten toe van de uitgevoerde wettelijke controle. Verordening (EU) nr. 537/2014 bepaalt in detail de verplichte inhoud van de aanvullende verklaring.

Rol van het auditcomité bij onafhankelijkheidsvraagstukken van de commissaris

Verordening (EU) nr. 537/2014 heeft ook een beslissende rol toebedeeld aan de auditcomités van OOB's inzake de onafhankelijkheidstoets van de commissaris. Zo moet de commissaris jaarlijks schriftelijk aan het auditcomité bevestigen dat hij en zijn vennoten, hogere leidinggevenden en leidinggevenden die de wettelijke controle uitvoeren, onafhankelijk zijn van de gecontroleerde entiteit.

De commissaris moet bovendien met het auditcomité bespreken welke elementen zijn onafhankelijkheid in het gedrang kunnen brengen evenals de veiligheidsmaatregelen die hij heeft genomen om de gedocumenteerde bedreigingen in te perken.

Er bestaan twee types onafhankelijkheidsbedreigingen waarvoor het auditcomité in het bijzonder moet optreden. Het betreft enerzijds een onafhankelijkheidsbedreiging inzake de honoraria van de commissaris en anderzijds een onafhankelijkheidsbedreiging inzake het verrichten van niet-controlediensten door de commissaris ten behoeve van de betrokken onderneming.

De rol van het College

Verordening (EU) nr. 537/2014 voorziet dat de lidstaten de bevoegde autoriteiten aanduiden die belast zijn met het toezicht op de naleving van de bepalingen van Verordening (EU) nr. 537/2014. België heeft aan de Europese Commissie genotificeerd dat het College als Belgische bevoegde autoriteit werd aangesteld.

Met betrekking tot de auditcomités vermeldt Verordening (EU) nr. 537/2014 dat de bevoegde autoriteit in het bijzonder als opdracht heeft de regelmatige ontwikkelingen in de markt voor wettelijke controlediensten van OOB's te monitoren en in het bijzonder de prestaties van de auditcomités.

Bij een tekortkoming op de toepasselijke wetgeving kan de sanctiecommissie van de FSMA ten aanzien van een lid van een leidinggevend orgaan of bestuursorgaan van een OOB een tijdelijk verbod van maximaal drie jaar uitspreken om deze functie verder uit te oefenen⁴⁸.

Sensibilisering van het publiek

Gelet op de recent aangepaste regelgeving heeft het College in samenwerking met het CEAOB een vragenlijst voorgelegd aan de auditcomités van OOB's. Deze vragenlijst peilt naar de implementatie van Verordening (EU) nr. 537/2014 en naar de samenwerking tussen de auditcomités en de commissarissen.

De antwoorden op deze vragenlijst zullen in de loop van de eerste maanden van 2019 worden geanalyseerd om inzicht te verwerven in de mate waarin de werking van de betrokken auditcomités reeds is aangepast aan de nieuwe reglementering. Het College zal hierover in de loop van 2019 een *feedback statement* publiceren.

Het College heeft eveneens samen met de beroepsverenigingen een seminarie georganiseerd met het oog op de sensibilisering van de betrokken auditcomités voor de nieuwe regelgeving

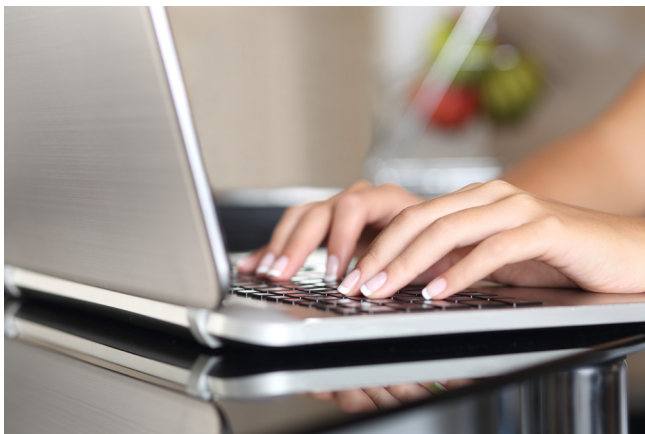
In het kader van de uitoefening van zijn bevoegdheden neemt het College beslissingen op basis van individuele dossiers.

In bepaalde gevallen is het College van mening dat de publicatie van de elementen die hebben bijgedragen tot zijn oordeel een meerwaarde kunnen betekenen voor het beroep. Deze elementen worden op generieke en anonieme basis gepubliceerd.

Daardoor kunnen de bedrijfsrevisoren genieten van een grotere voorspelbaarheid van hoe het College in toekomstige soortgelijke situaties op basis van gelijkaardige gegevens zal oordelen.

De publicaties worden gegroepeerd op de website van het College onder de rubriek 'Standpunten'.

NIEUWE EVOLUTIES EN UITDAGINGEN

NIEUWE EVOLUTIES EN UITDAGINGEN

Opvolging van het voorkomingbeleid inzake witwassen van geld en terrorismefinanciering

Technologische ontwikkelingen

De sector ervaart een aantal evoluties, onder meer als gevolg van technologische veranderingen. Het College volgt deze evoluties van nabij op. Twee van deze evoluties en uitdagingen worden alvast toegelicht.

Opvolging van het voorkomingbeleid inzake witwassen van geld en terrorismefinanciering

In menig opzicht zal in 2019 bijzondere aandacht besteed worden aan de bestrijding inzake witwassen van gelden en de financiering van terrorisme (BWG/FT). Bij een evaluatie heeft de intergouvernementele instelling *Financial Action Task Force* (hierna 'FATF') in 2015 vastgesteld dat het Belgisch wettelijk, reglementair en organisatorisch kader op verschillende gebieden geen voldoening schonk inzake BWG/FT. België werd hierdoor onder verhoogd toezicht van FATF geplaatst. België moet een actieplan opstellen om de tekortkomingen te verhelpen en moet de FATF regelmatig op de hoogte brengen over de uitvoering van dit actieplan. In 2019 onderwerpt de FATF België aan een nieuw *assessment*.

58

Met het oog op een verbeterd Belgisch wettelijk, reglementair en organisatorisch kader inzake BWG/FT heeft België onder andere haar wettelijk kader herzien⁴⁹. Om tegemoet te komen aan de verwachtingen van de FATF zal ook het College in 2019 bijzondere aandacht besteden aan de correcte implementatie van dit nieuw wettelijk kader. Van de bedrijfsrevisoren wordt verwacht dat ze hun interne organisatie en interne procedures en hun praktijken in overeenstemming brengen met deze aangescherpte regelgeving.

⁴⁹ Wet van 18 september 2017 tot voorkoming van het witwassen van geld en de financiering van terrorisme en tot beperking van het gebruik van contanten.

Technologische ontwikkelingen

Net zoals andere sectoren kent ook de auditsector vele technologische ontwikkelingen. Een gegeven dat wereldwijd wordt vastgesteld is de evolutie naar *data analytics*, artificiële intelligentie en robotisering van de audittechnieken. Reeds vandaag werken een aantal grote kantoren met systemen gebaseerd op artificiële intelligentie. Deze worden bijvoorbeeld gebruikt voor:

- het detecteren van frauderisico's;
- het detecteren van ongebruikelijke transacties en *trends*;
- het detecteren van interne controleproblemen.

Daarnaast laten analysetools toe om een volledige dataset te testen in plaats van gebruik te maken van steekproeven.

Deze technologische evolutie brengt eveneens belangrijke uitdagingen met zich mee voor zowel de betrokken bedrijfsrevisoren als voor de toezichthouder. Beide partijen zullen zich bij hun beoordeling immers moeten uitspreken over de basis waarop ze hun opinie vormen. Bijgevolg is het noodzakelijk om inzicht te verwerven in de wijze waarop de analyses tot stand komen. Een goede communicatie tussen IT-specialisten en de verantwoordelijke bedrijfsrevisoren is dan ook cruciaal. Dit geldt evenzeer voor de toezichthouder die zich niet tevreden kan stellen met de loutere uitkomst van een volledig geautomatiseerd auditproces. Als gevolg van deze technologische evolutie is er ten slotte ook nood aan een aanpassing van sommige auditnormen om deze nieuwe technieken passend te omkaderen.

LIJST VAN AFKORTINGEN

LIJST VAN AFKORTINGEN

Voor de leesbaarheid worden in het jaarverslag afkortingen gebruikt, waarvan de volledige officiële benaming hieronder wordt weergegeven:

Lijst van afkortingen

BWG/FT	Bestrijding inzake witwassen van geld en financiering van terrorisme
CEAOB	<i>Committee of European Audit Oversight Bodies</i> - Comité van Europese auditorstoezichthouders
CFI	Cel voor Financiële Informatieverwerking
CTR	College van toezicht op de bedrijfsrevisoren
EBA	<i>European Banking Authority</i> - Europese Bankautoriteit
EC	Europese Commissie
EIOPA	<i>European Insurance and Occupational Pensions Authority</i> - Europese Autoriteit voor Verzekeringen en Bedrijfspensioenen
EQCR	<i>Engagement Quality Control Reviews</i> - Opdrachtgerichte kwaliteitscontrole
ESMA	<i>European Securities and Markets Authority</i> - Europese Autoriteit voor Effecten en Markten
EU	Europese Unie
FATF	<i>Financial Action Task Force</i>
FSMA	<i>Financial Services and Markets Authority</i> - Autoriteit voor Financiële Diensten en Markten
HREB	Hoge Raad voor de Economische Beroepen
IAASB	<i>International Auditing and Assurance Standards Board</i>
IASB	<i>International Accounting Standards Board</i>
IBR	Instituut van de Bedrijfsrevisoren
ICCI	Informatiecentrum voor het Bedrijfsrevisoraat
IFAC	<i>International Federation of Accountants</i>
IFIAR	<i>International Forum of Independent Audit Regulation</i>
ISA	<i>International Standards on Auditing</i>
ISQC 1	<i>International Standard on Quality Control 1</i> - Internationale standaard inzake kwaliteitsbeheersing voor kantoren die controle- en beoordelingsopdrachten betreffende historische financiële informatie of andere <i>assurance</i> - en aan <i>assurance</i> verwante opdrachten uitvoeren

ISRE 2410	<i>International Standard on Review Engagements 2410 - Internationale standaard inzake de beoordeling van tussentijdse financiële informatie, uitgevoerd door de onafhankelijke auditor van de entiteit</i>
KVI	Kamer van verwijzing en instaatstelling
NBB	Nationale Bank van België
OOB	Organisatie van openbaar belang
PCAOB	<i>Public Company Accounting Oversight Board</i>

www.ctr-csr.be